

Přítomnost

ROČNÍK XI

V PRAZE 25. ČERVENCE 1934

Za Kč 2.—

Hospodářská bilance Hitlerova

TH. NEUHOFF

Švejkův bratr

OTTO RÁDL

Portréty slovenských spisovatelův

ALEXANDER MATUŠKA

Kvart, čili o novém epatantismu

PAVEL NAUMAN

Socialismus vážný a méně vážný

ZDENĚK SMETÁČEK

Trpké naučení

Moderní byrokracie — Dva se hádají — SE — Vady kontingentu a zanedbaný propagační film — Socialisace dolů a Národní rada — Sponof a požos Gajda mravokárce — Hlas občana ke sporu mezi vládou a parlamentem

VĚNUJTE O PRÁZDNINÁCH CHVILKU „Bojovníkům se smrtí“!

..... tak píše tisk v posudcích o neúspěšnější knize sezony. Autorem jejím je

PAUL DE KRUIF: **BOJOVNÍCI SE SMRTÍ**

Jsou to portréty geniálních lékařů a přírodovědců. Autor nám předvádí hrdinné činy bojovníků se smrtí a osvětluje skryté romantické okolnosti, za kterých se odehrávaly.

Knihy osudů a práce svazek XIV. - U knihkupců - Brožované Kč 55,-, vázané Kč 65,-

Nakladatelství Orbis Praha XII

FÉNIX

životní pojišťovací společnost ve Vídni

Ředitelství pro republiku Československou
V PRAZE II, Lützowova ul. č. 7

Ředitelství pro Moravu:

BRNO, Běhounská ulice čis. 10

Fil. řed. pro Slovensko:

BRATISLAVA, Grösslingova 34

POJIŠŤUJE:

za výhodných moderních podmínek a soutěžných sazeb na život s lékařskou prohlídkou i bez ní, věna dítek a důchody.

12. sešit

HISTORICKÉ MONOGRAFIE
LVA TROCKÉHO

Dějiny ruské revoluce

který právě vyšel, líčí život v prvních koncentračních táborech na Sibíři v kapitolách

C E S T A T A M — Z P Ě T

Sešity po Kč 3'90 u knihkupců a Fr. Borový, Praha

OBSAH 29. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: Hlas z německé sociální demokracie. — J. KOLÁŘIK: Rooseveltovy výsledky a vyhlídky. — KAREL ČAPEK: Intelekt a demokracie. — ALEXANDER MATUŠKA: Portréty slovenských spisovatelův. — OTTO RÁDL: Švejkův bratr. — Úvaha o celku a částech. — Dny III. dělnické olympiády. — Po Dělnické olympiádě. — Karlín proti Moskvě? — Nový monopol. — VJDP — naposled. — Ještě k fiasku „Pražského jara“.

Přítomnost

za redakci **Ferd. Peroutka**
odpovídá

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II, NÁRODNÍ TRÍDA 18

Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622

PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,

NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—

Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 20/1. 1924

Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNY ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

Henry Drummond & Co. LTD.

továrna jemných angl. látek

SHIPLEY (England)

ANGLICKÉ PÁNSKÉ LÁTKY

Z TOVÁRNY PŘÍMO

K V Á M

Prodej ve velkém i malém
Ceny: Kč 90.—, Kč 130.— za 1 m

Sklady a generální zastoupení

Emil Grodecký, Praha I,
Bílková 10 - Telefon 624-95

Vzorky na venek vyplaceně

LIDOVÉ NOVINY

deník čtenářů Přítomnosti

Hospodářská bilance Hitlerova

Než se dostali národní socialisté v Německu k vládě, prohlásil nynější ministr propagandy Goebels: „Až přijdou národní socialisté v Německu k veslu, dají se ihned do práce miliony lopat, miliony rukou se začnou hýbat.“ Po půldruhaleté činnosti nového režimu bude jistě možno utvořit si bilanci o tom, co bylo za tu dobu vykonáno. Nesmíme být úzkoprsí a nemůžeme žádati, aby následky světové krise byly úplně vyrovnány opačnými vlivy sebelepšího programu; můžeme však žádati, aby už bylo vidět, jakým směrem pracuje režim a aby bylo lze zjistit aspoň první úspěchy.

Nejdříve se zeptáme, zda měli národní socialisté program a jak vypadal, když se dostali k vládě, potom, zda byl tento program důsledně prováděn, a konečně prozkoumáme, dá-li se už teď zjistit na výsledcích provádění programu jeho správnost či nesprávnost.

Národně socialistický hospodářský program.

Program národně socialistické strany, který je už starší než deset let a který Hitler označil v úvodu za „nezměnitelný“, obsahuje množství hospodářských požadavků, z části povahy hodně radikální. Zcela obecně se žádá v jedenáctém bodě „odstranění důchodu bez práce a bez námahy“. Další body jsou uvedeny zvláštním, programním nadpisem „Zlomení úrokové poroby“. V nich se žádá kromě úplného zabavení válečných zisků zestátnění všech podniků, které už mají formu společnosti. Zvláštní vložkou se tu ukazuje na trusty. Dále žádá program „účast na zisku velkých podniků“, vytvoření zdravého středního stavu, reorganizaci velkých obchodních domů a jejich pronájem za nízké ceny malým živnostníkům, nejkrajnější ohled na malé živnosti při veřejných dodávkách. Posléze se žádá rozsáhlá pozemková reforma se zákonem o vyvlastnění pozemků bez náhrady pro účely obecně užitečné, odstranění pozemkové renty a zamezení jakékoliv pozemkové spekulace. Když pak velkostatek navázal užší styky s národně socialistickou stranou, vyšla ovšem později k požadavku vyvlastňovacího zákona vysvětlivka, podle níž se tu míní pouze „pozemky spravované nikoli v obecném zájmu“.

Provádění programu.

Obrat národně socialistické hospodářské politiky nastal už v prvních týdnech Hitlerovy diktatury. Nadšení přívrženci žádali provádění programu a dali se částečně sami do práce. Všude se objevovaly výzvy k bojkotu obchodních domů, valné hromady se konaly pod dozorem úderníckých oddílů, k provádění středostavovské politiky se tvořily národně socialistické hospodářské svazy, oddíl úderníků obsadil ber-

línskou bursu a žádal, aby odstoupilo její předsednictvo. Všechny tyto pokusy o provádění programu neměly však výsledku. Hospodářským svazům byla zase odňata práva, jež jim byla nejprve přirčena, obchodní domy byly chráněny proti obtěžování — i když byly obecně trpěny útoky proti židům — a údernícký oddíl před berlínskou bursou byl odvolán. Nebyl dosud zestátněn ani jediný veliký ztrustovaný podnik německý, jako třeba Vereinigte Stahlwerke nebo I. G. Farben, ani nebyly rozděleny, ba ani vyvlastněny pro osídlovací účely veliké statky na východě Německa. Toliko na jediném místě se stalo něco, co se snad dá zařadit do programu strany, ochrana starého středního zemědělského statku proti zadlužení a proti dělení dědictvím. Avšak i tu byly jen sjednoceny a zavedeny pro celou říši pozemkové zákony, které už platily po staletí v mnohých částech Německa. Tento „zákon o dědičném dvoře“ způsobil však nevýhodu, že sedlák chráněný proti vyvlastnění a zabavení není dnes už schopen úvěru a dostává se při opatrování provozního úvěru do největší tísně. Kromě toho dává přednost tento zákon vždy onomu členu rodiny, který je vlastníkem podniku a vyřazením ostatních příslušníků rodiny tvoří rozsáhlý zemědělský proletariát. Počáteční spokojenost se zákonem ustoupila už stanovisku svrchovaně kritickému. Dále se začalo se zaváděním stavovské soustavy, z níž ovšem zatím jen „Říšský stav výživy“ skutečně funguje. Jde v něm o druh monopolní správy všech zemědělských výrobků a pracovních poměrů. Německá říše je rozdělena na oblasti, v nichž jsou pro určitá údobí stanoveny závazné ceny. Kromě obilí byl nedávno zmocněn Říšský stav výživy, aby určil společně s cukrovarstvím směrnice pro smlouvy o dodávkách cukrovky.

Čtyřletky.

Na místo hospodářského programu mlčky suspendovaného nastoupil nový program hned v první Hitlerově řeči, jež byla rozšířena rozhlasem. Bylo v něm zatím řečeno, že čtyřletým plánem pro zemědělství a dalším čtyřletým plánem pro průmysl a živnosti má se odstraniti hospodářská krise a veškerá nezaměstnanost. Nic přesnějšího o provádění nebylo nikdy oznámeno, jen v řeči o výročním dni práce 1. května 1933 oznámil Hitler program na první rok, jenž měl záležeti v rozsáhlých stavbách silničních a opravách domů. Ani to nebyly požadavky specificky národně socialistické. Opravy domů a jejich financování daňovými listy, jež byly započítatelné při pozdějším placení daní, pocházely už z hospodářského plánu Papenova kabinetu. Vedle toho byl vyhlášen

plán na opatření práce

a plán, jak financovati opatrování práce, o němž máme právě teď první podrobnou zprávu. Podle posledních statistik je v Německu asi 2.6 milionu nezaměstnaných, takže bylo jich už přibližně 4 miliony opět

zařaděno do pracovního procesu. O opatřování práce samém praví zpráva Říšského statistického úřadu, která vyšla ve 12. čísle úředního listu „Wirtschaft und Statistik“ v polovici letošního června, že působí jako start „k obecnému hospodářskému rozmachu“. Představovali si věc tak, že bude hospodářství uvedeno v chod značnými říšskými úvěry několika miliard marek a rostoucí spotřební síla pak že bude působiti samočinně na další průběh akce. Směnky pro opatření práce vystavují dodavatelé a podnikatelé zaměstnaní při opatřování práce. Tyto směnky, opatřené zárukou říše, se podávají prostřednictvím bank dále Říšské bance a objevují se tu jako krytí říšské marky nebo se jich užívá na poskytování kontokorentních úvěrů.

Mezinárodní hospodářská situace přispěla vydatně na pomoc německým plánům na opatřování práce. Na počátku Hitlerovy diktatury nastalo znehodnocení dolaru a i libra se dále znehodnotila. Ježto většina německých zahraničních dluhů zní na dolary nebo libry, mělo z toho německé hospodářství značný zisk. Jen z valutových dluhů říše — tudíž bez dluhů zemských, obecních a soukromých — které znějí na dolar a libru, mohlo býti odepsáno do začátku 1934 asi 800 milionů marek. Kromě toho nastala jakási konjunkturní vlna, provázená zvyšováním cenové hladiny. Tímto pohybem byl částečně opět vyrovnán

bojkot

německého zboží, který byl v celém světě propagován, když se ujal Hitler vlády. Německý vývoz až do prvního čtvrtletí 1934 dokonce co do množství a hodnoty ještě poněkud stoupl, v poměru k obecnému vzestupu světového hospodářství poklesl vlivy bojkotu jen relativně. Byl ovšem podporován rafinovanou soustavou dumpingovou, jež použila vázaných a tím znehodnocených zahraničních pohledávek (Sperrmark), aby zvyšovala vývoz. Své peníze dostal zpátky — znehodnoceny až o 50% — jen ten, kdo jimi financoval dodatečný vývoz. Teprve v dalších měsících tohoto roku zůstává vývoz téměř stále pod loňským měsíčním průměrem. Měsíční průměr vývozu tovarů byl v roce 1933 315.6 milionu marek. Této číslce bylo téměř dosaženo jen v březnu 1934 částkou 315.1 milionu marek. V červnu měl hodnotu 267.1 milionu marek. Měsíční průměr čistého vývozu zboží byl v roce 1933 405.9 mil. marek, v březnu 1934, nejpříznivějším měsíci, 401.1 milionu marek, v červnu už jen 339.8 mil. marek.

Vzrůst výroby.

Německá statistika zjišťuje od počátku těchto zá-kroků na opatření práce mocný vzrůst výroby. Ústav pro zkoumání konjunktury odhaduje tento přírůstek výroby na 1.9 miliardy marek. Zároveň vzrostly vykázané sklady o 1.5 miliard marek, takže do obchodu přišlo zboží jen za 400 mil. marek. Z toho však nutno odečísti ještě vzestup cen, abychom mohli porovnatí výsledek roku 1933 s rokem předcházejícím. Také na rok 1934 se ohlašuje další vzestup výroby. Tak se zvýšila kapacita téměř všech průmyslových oborů v měsíci březnu a dubnu o procenta, někdy značná; ve stavebnictví o 17.8%, ve výrobě vozidel o 9.2%, v kovodělném velkopřůmyslu o 8.5%, až dolů k textilnictví s jeho obrovskými objedávkami na uniformování německého národa o 2.8%.

Zajímavé je však, že nestoupla v Německu činnost emisní, to jest poptávka po výrobních prostředcích. V prvních třech čtvrtletích Hitlerovy vlády ještě dokonce klesla. V roce 1931 byla udána číslicí 458 mil. marek, v roce 1932 112 mil. marek a 1933 jen ještě 65 mil. marek. Tomuto zdánlivému rozporu mezi vzrůstem výroby a úbytkem emisní činnosti porozumíme, uvážíme-li,

co a pro koho se vyrábělo.

Celý program na opatření práce není nic jiného, než program zbrojní, jakého dosud v tomto rozsahu nebylo ještě nikdy za míru. Vyskytl se jediný velký nový kupec — vojenská správa. Pro ni se staví serie letadel, jichž je na sta, vyrábějí se desetitisíce automobilů a děl a miliony granátů, chemické továrny jsou přetíženy v odděleních pro výrobu otravných plynů a výbušin. Textilnictví vyrábí nové a nové uniformy a v programu silničních staveb je 7000 km strategických autostrad, z nichž stavba 1100 km byla zahájena a 400 km se připravuje.

Tento obrovský program vyžaduje mimořádné zvýšení výroby a dovozu surovin. Těžké železářství bylo už koncem roku 1933 zaměstnáno asi 50% silněji nežli na počátku roku. Výroba surového železa, jež byla v květnu 1933 413.5 mil. tun, stoupla v květnu 1934 na 736.7 mil. tun, surové oceli se vyrobilo v obou měsících 636.4 a 979.1 mil. tun. Přirozeně rostl i dovoz surovin. Měsíční průměr byl v letech 1932 a 1933 201.0 a 201.7 mil. marek. V lednu 1934 už 224.6 mil., stoupal do dubna na 253 mil. marek a teprve v červnu klesl na 240 mil. marek. Také tato číslice je ještě značně nad průměrem předešlých let.

Financování války.

Ne neprávem nazývá říše provádění programu „bitvou práce“. Věnované prostředky lze co do množství srovnati jen s financováním války. Podle údajů Ústavu pro zkoumání konjunktury z července 1934 stálo opatřování práce dohromady tyto částky:

přímo poskytnuto říší	3.0	miliardy	marek
jinými veřejnými korporacemi	2.4	„	„
daňové listy	1.8	„	„
	—————		
	celkem	7.2	miliardy marek

K tomu přistupují slevy daňových nedoplatků, daňové úlevy, osvobození od daní a půjčky na manželství. Připočteme-li k tomu miliony, které byly pod nátlakem úderníků s kasičkou a pod jménem zimní pomoci vytahány z kapes německého národa, bude jistě částka 8 miliard marek ještě příliš nízká. Také úderníci stáli za poslední rok přes miliardu marek a obrovský rozpočet zbrojní není rovněž zařazen do kapitoly opatřování práce. Léta 1933 a 1934 jsou i s hlediska finančního lety válečnými.

Hospodářství vázne.

Už teď, po půldruhém roce zbrojní horečky se ukazují následky tohoto násilnického programu. Nezaměstnanosti ubylo už jen v sezonních živnostech, v ostatních jí už zase přibývalo a ministerstvo financí ohlašuje přesto nutnost omezení opatřování práce. Zlatá a devisová úhrada Říšské banky se snížila asi na 2%, zásoba zlata v hodnotě 70 milionů marek nestačí ani na dovozní přebytek dvou měsíců.

S dovozem surovin však stojí a padá celý program opatrování práce, jež je podle výroku referenta ministerstva práce základním prvkem konjunktury. Hrozí se sice cizině, která už nechce poskytnouti úvěry na suroviny, že bude zahájena výroba náhražek, avšak to už asi nezpůsobí zvláštní úlek: cizina má jen na vybranou, buď nedodávat nebo dodávat a nedostat peněz. Kromě toho je každá provedená dodávka zvýšením válečného nebezpečí.

Zbídačené dělnictvo.

Úbytek nezaměstnanosti, subvence průmyslu miliardovými objednávkami a vzrůst výroby by nevyučovaly, že by si dělnictvo mohlo vybojovati vyšší mzdy jako v minulé válce. Ve skutečnosti však výnos daně ze mzdy poklesl nebo zůstal stejný. Kromě toho jediný průmysl, který se nezúčastnil vzestupu z března a dubna 1934 — je průmysl poživatin, který dokonce poklesl o 2.6%. Naproti tomu stoupaly neustále ceny poživatin, právě tak jako ostatní hladina cenová. Obraty obchodních domů se snížily o 20% do července 1933. Od tohoto měsíce se nesměly už uveřejňovati číslice. Že to není jen následek bojkotu obchodních domů, svědčí pokles u konsumních družstev, který činil do září 1933 už 33%.

Úbytek spotřební síly obyvatelstva se přiznává i ve zprávě o financování plánu na opatření práce z července 1934. Oznamuje se tam, že nové mzdy většinou nahrazují jen dosavadní podpory, „důchody jsou ještě tak nízké a nadržaná potřeba ještě tak vysoká, že bankovky a mince zůstanou po výplatě jen krátkou dobu v rukou příjemců“. Na výplaty mezd nebylo třeba větších částek v hotovosti, průmyslové platy probíhají bankovními konty jakožto žirové peníze a vzrůstem oběžné rychlosti nebylo třeba, aby stoupalo množství bankovek. Kromě toho je třeba si všimnouti, že se ve výkaze Říšské banky neobjevuje asi za 1.8 miliard marek nekrytých peněz stríbrných.

Smršťující se soukromé hospodářství.

Směnky na opatrování práce byly diskontovány většinou u Říšské banky. Stav těchto papírů byl po konec května udán 1.2 miliardou marek. Vedle toho je tam ještě asi za 320 mil. marek daňových listů. Přes to je úhrn směnek, pokladních směnek a lombardních zápůjček k tomuto termínu ještě o 182.2 mil. marek nižší než loni. Neznamená to nic jiného, než že se německé hospodářství zařídilo úplně na opatrování práce a že se normální výroba zboží a normální obrat zboží důkladně zmenšily. K témuž výsledku dospějeme, pozorujeme-li příslušné číslice ostatních bank. U soukromých bank stoupl stav pokladních poukázek jen s 497.4 mil. marek v únoru 1933 na 534 mil. marek v dubnu 1934 a odbyt ostatních směnek s 1485.9 na 1568.6 mil. marek. U veřejných bank stoupla však částka pokladničních směnek s 529.6 na 1010.4 mil. marek už v lednu 1934 (poslední číslice). Odbyt ostatních směnek stoupl s 696.8 na 953.2 mil. marek.

Nová soustava nebo špatná politika.

V poslední své řeči k říšskému sněmu pravil Hitler, že „30. ledna 1933 nebyla utvořena po tolika a tolikáté nová vláda, nýbrž nový režim odstranil starý a

chorý věk“. Rozbor nové německé hospodářské politiky však ukazuje, že na místo starého nevstoupilo nic zásadně nového. Byly ponechány na živu formy starého liberalistického hospodářství, byly však při tom nejšílenějším způsobem přioštrény a zneužity. Liberalistickému hospodářství byla naroubována politická diktatura, která je mu cizí a jíž byla podvázána jakákoliv zdravá kritika a liberální kontrola. Novinkou je toliko, že do hospodářství se vsunul jako zákazník a finančník stát v měřítku dosud neslýchaném a tím začaly vadné investice, jakých tu dosud nebylo mimo válečné časy. Vadné kapitálové investice se staly takřka soustavou; vyrábějí se převážně statky, které se už nereprodukuje.

Před koncem.

Německé hospodářství je na konci svých sil. Omezení opatrování práce už bylo ohlášeno úředně, neúředně se už s omezováním začalo před měsíci. Z 550 milionů marek, které byly rozpočteny na stavbu silniční sítě, bylo povoleno v prvním čtvrtletí jen 56 mil. marek a dokonce jen 5 mil. vyplaceno. Dovoz surovin se zužuje a nákladná soukromá armáda úderníků se ruší. Jejich členové rozmnoží s obětmi klesajícího hospodářství číslice nezaměstnaných a vezmou tak poslední trumf, jímž provozovala vláda ve vnitrozemí svou propagandu.

Co zbývá, je zcela rozvrácené hospodářství, měna, která přes úbytek zahraničního obchodu a náhražkovou výrobu se pravděpodobně nedá udržeti, zbídačený proletariát, jehož se dá užít ke všemu, i k válce ze zoufalství, nebo jenž bude radikalizován. Jediné, co asi zůstane do posledního okamžiku nedotčeno, je největší a nejmodernější válečná mašinerie, jakou kdy svět viděl.

Th. Neuhoff.

p o z n á m k y

Socialismus vážný a méně vážný

Dlužno zaznamenati dvě události z našeho světa socialistického. Vezmeme napřed tu méně utěšenou — novou komunistickou nabídku socialistickým stranám na utvoření jednotné fronty „proti fašismu a válce“. Vyšla v „Rudém právu“ dne 15. července a její obsah byl stručně tento: uspořádat společné demonstrace proti fašismu; poslat společnou delegaci do Berlína na návštěvu uvězněného Thälmana; žádat propuštění politických vězňů v Německu a v Rakousku; podporovat německou emigraci; uspořádat společné projevy ve výročí světové války; podporovat sovětskou zahraniční politiku; nepovolit ani muže ani haléře naší armádě, postavit se proti prodloužení vojenské služby a proti předvojenské výchově a místo toho víc podporovat nezaměstnané. — Všecky socialistické strany tuto nabídku stručně a jasně odmítly. Sociální demokraté komunistům napsali, že po tom všem, co proti nim až do poslední chvíle komunistická strana podnikala, nemohou návrh považovati za vážný.

Nic jiného se také nedalo čekat. Komunisté se tváří, jako by měli zachraňovat situaci v hodině nejvyššího fašistického a válečného nebezpečí. Zatím však už je nejakutnější stadiem tohoto nebezpečí překročeno a my marně vzpomínáme, jakým způsobem k tomu komunisté přispěli. Nenalézáme v své paměti nic. Co bylo lze proti fašismu a proti válečnému nebezpečí podniknout, udělala zhruba naše oficiální politika zahraniční i vnitřní, a komunisté jí v tom, pokud jejich slabé síly stačily, jenom překázeli. Československá demokracie se proti fašismu posud uhájila a patrně i dál uhájí svou vlastní silou, bez komunistické pomoci. Učinila kroky k dorozumění se Sovětským Ruskem, aniž jí k tomu komunisté radili nebo pomáhali. Hledí čelit nebezpečí války, jak a pokud může, aniž se ohlíží, co by k tomu komunisté chtěli podotknouti. Pomohla si zkrátka

z nejhorsšieho, jak to práve šlo, komunisté její svépomoc mařili, jak jen mohli, načež by se rádi uplatnili v úloze spasitelů. Co jiného mohou očekávat, než že jim bude zdvořile poděkováno, a to ještě bez politování?

Ale ani kdyby toho všeho nebylo, stačila by se nabídka sama odpravit svou zvláštní logikou, komunistům odjakživa vlastní. Komunisté by rádi vyváděli vězně z německých a rakouských žalářů, chtěli by bránit Sovětské Rusko, „sovětskou Čínu“ a snad i sovětského Jupitera, ale to se rozumí, na armádu jsou odhodláni nepovolit ani muže ani haléře. Patrně chtějí spoléhat jenom na svou hubu. Za těchto okolností není opravdu nic moudřejšího, než je nechat, aby v klidu a pohodlí politické bezvýznamnosti dále přemýšleli o svém postavení, a zařídit, co je potřeba, bez nich. Myšlenka na jednotnou frontu snad měla jistou naději na uchycení a možná i na úspěch ve chvíli, kdy se zdálo, že se celý svět bezhlavě řítí v pravo a že tímto proudem budou strženy všechny občanské strany. Kdyby tehdy byli komunisté uměli přijít s rozumným a loyálním návrhem, snad by bylo víc ochoty s nimi mluvit. Ale uměli to tehdy stejně tak málo jako dnes. Zatím se však ukázalo, že fašism u nás nemá naději ani v nejdůležitější občanské straně, t. j. agrární. Tím byl agitaci pro jednotnou frontu s komunisty vzat nejúčinnější argument a také uplynula nevhodnější doba. Fašism byl u nás již ve vší tichosti pochován a komunisté se tedy mohou z povzdálí a s vnitřním uspokojením nad zdařilou prací druhých dívat na jeho hroboček. Kdyby se snad ještě někdy pokusil o zmrtvýchvstání, doporučujeme jim, aby se svým křížkem přišli trochu dřív.

A teď o té věci potěšitelnější. V úvodníku minulého čísla byla zmínka o čtrnáctideníku „Sozialistische Aktion“, jejíž v Brně vydávají mladí němečtí sociální demokraté. V sešitě z 15. července nalézáme článek o státu a demokracii, v němž byl učiněn vážný pokus o vyrovnání mezi marxistickou teorií státu a demokratickou ideologií. Autor článku píše:

„Československo není stát, v němž by už napřed celá a neomezená moc náležela jediné třídě. Československo je demokratický stát, vzniklý z národní revoluce, na níž měly podíl všechny třídy lidu. Právě pro toto neměla veliká část německého obyvatelstva porozumění. Musíme doznat, že jsme se dopustili těžké chyby, když jsme v Československé republice viděli stále jen formu, v níž česká buržoasie provádí vládu nad národnostními menšinami. Tento stát byl zároveň politickou životní formou, již si čeští dělníci a sedláci zajistili vliv na osudy národa. Jako každá demokracie, bylo i Československo výsledkem revoluce.“

Autor dochází k úsudku, že dělníci, sedláci a armáda jsou v Československu hlavními silami, o něž se musí opírat demokracie. Proto doporučuje součinnost stran dělnických se zemědělskými a rozvinutí pozitivního branného programu, jímž by se ukázalo, že národní obrana je totéž jako svobodné rozvinutí branné síly dělnických a selských mas. Hloupý antimilitarismus, který by za dnešní situace byl jen pomocí pro fašistický imperialismus, přivedl by armádu nutně do závislosti a pod vedení majetných tříd. „Naše přiznání k státu,“ píše autor dále, „znamená tedy především naše přiznání k dějinnému úkolu československé demokracie a k silám, které ji vytvořily, které jí ztělesňují a které jí jediné mohou udržet.“

To jsou slova, jaká jsme si s německé strany už dávno přáli slyšet. Jsou nám tím milejší, že pocházejí od mladých německých socialistů. Neboť to jsme si vždycky představovali: že masarykovský demokratický program bude tím pravým přesvědčením, na němž se mohou sejít všechny národnosti tohoto státu. Musíme vysoko cenit právě to, že mladí němečtí socialisté hledají ideový podklad, jímž by své přiznání k našemu státu odůvodnili, že to u nich už není pouhé „osudové společenství“ nebo jiný plochý oportunismus, co je vede k aktivní součinnosti ve státě, nýbrž upřímné a vlnokrevné politické přesvědčení. Ziskají-li pro své myšlenky dost sluchu mezi svými krajaney, máme o důvod víc, abychom republice předpovídali dobrou budoucnost. Aby jejich hlas byl slyšen i v naší jazykové oblasti, to už si vezmeme na starost sami. Z. S.

Trpké naučení

Když se ustavil obilní monopol, vyšla na jevo zajímavá věc. Už od roku 1930 byl připravován záměrně několika vedoucími osobami agrární strany. Začlo se povolovacími komisemi, syndikát byl další etapou, monopol dovršen. Možná však, že ani monopol není ještě stupněm konečným a že se dožijeme ještě zásadnějších změn v organizaci našeho zemědělství. Není

pochyby, že už monopol je pronikavou revisí dosavadní hospodářské soustavy a velikým krokem k hospodářství plánovitému. Tím významnější, že tuto revisi neuskutečňují socialisté, nýbrž příslušníci politické a sociální pravice. Zcela správně se snaží zemědělci o zajištění rentability zemědělského podnikání čili o zajištění slušného živobytí. Prostředkem mají být minimalisované ceny. A tu je stěžejní pochopitelné, že se nepodařilo socialistům prosadit zároveň zajištění snesitelné životní úrovně ostatního obyvatelstva nebo aspoň dělnictva. Zajištění životního minima nebo aspoň minimální mzdy — to by přece byl požadavek pojmově totožný s minimálními cenami obilí. Agráři by se mu sotva mohli vážně bránit, lidovci by asi pro to do opozice nešli. Byl by to však i značný krok k sociální konsolidaci nebo, libo-li, ke konsolidaci národní (na pojmenování jistě nezáleží). Požadavek aspoň minimálních mezd, stanovených pro celý stát, by dnes nenarazil ani u průmyslu na jednotný odpor. Na příklad v textilnictví se mnozí hlasy slušnějších zaměstnavatelů pro zákonné minimální mzdy. Nekalá sociální soutěž některých zaměstnavatelů, zneužívajících krize a nezaměstnanosti, aby si vynutili t. zv. japonské mzdy, způsobila totiž v průmyslu rozvrat kalkulace.

Není tedy pro socialisty lichotivé naučení, které si odnášejí z obilního monopolu. Dokázal, co zmůže záměrný a důsledný postup vedený schopnými lidmi, kteří rozumějí své věci. Socialisté také jistě nezahláli a mohou se pochlubit pěknou hrstí různých zlepšení pro sociálně slabé. Avšak proti třísti nesoustavných úspěchů socialistických stojí dalekosáhlý zásadní úspěch agrárníků. Prvenství v sociálně hospodářských reformách zatím dobývají agráři vysokým score. Nevadilo by tehdy, jestliže by podnítilo dnešní naučení o výhodě záměrnosti socialisty k soutěži. ld

Moderní byrokracie

Ministr sociální péče překvapil veřejnost pokusem, který je s to, aby otevřel nové cesty jak úředním metodám veřejné správy, tak poměru mezi obecníkem a úřady. Poslední konkrétní jednání jednotlivých oborů o rozmnožení pracovní příležitosti za účasti ministerstva sociální péče ukázala přesvědčivě, že leckterá nezaměstnanost je zbytečná. Ovšem i skrovný obsah státní pokladny je naléhavou pobídkou snahy, aby klesal počet těch, kteří jí podporami v nezaměstnanosti přicházejí na vrub. Poznalo se, kolik lidí se často nemůže dlouho dočkat práce, jejíž povolení uvázo u nějakým těžkopádným kolečkem veřejného úřadování. Poznalo se, co je stále ještě zbytečné práce přes čas. Poznalo se, jak se někdy mine účelu veřejná práce podnikaná jako produktivní boj proti nezaměstnanosti, nedbá-li se, aby vskutku dala výdělek nejprve nezaměstnaným. Ale také se poznalo, že je třeba si všimati obecnějších možností hospodářského oživení a že je v občanstvu dosti dobrých podmětů, jichž by se dalo úspěšně užít třeba jen v dílčím boji s nezaměstnaností.

Proto byl zřízen ministrem sociální péče sbor úředníků, který se má všemi těmito věcmi pilně zabývat. Co je značnou novinkou, jsou zásady sboru. Má být hybný, iniciativní a rychlý, má se vystříhati spisů, zato hlavně pracovatí osobním zákrokem a telefonem. Má si všimati všech prací a dodávek, urychlovati jejich úřední řízení, má být ve stálém styku s obecníkem. I jediný dělník má mu státi za to, aby rozehrál všechn svůj vliv, jde-li o možnost práce. Má si všimati i práce přes čas a způsobu, jak se provádějí díla podporovaná produktivní péčí o nezaměstnané.

Tento letný výčet úkolů a pracovních metod ukazuje, jak je takřka průkopnický pokus ministra sociální péče. Papírové formy úřední činnosti se ve mnohých oborech veřejné správy tak už vzdálily přirozeným potřebám života, že jsou často v něm nejarputilejší brzdou. Moderní stát s bohaté členitými sociálními funkcemi je tisícířými vztahy organicky spjat se sociálním životem. Musí se tedy měniti i povaha úřadování se vrchnostensky policejní povznesenosti v aktivní součinnosti ve všech složkách společenského dění. To je také vlastní podstata a cíl volání po reformě veřejné správy. Shora zmíněný pokus může tu být vydatným náběhem s mnoha příznivými účinky. Omladí úřední činnost moderními pohyblivými metodami, úřednictvu dá příležitost k účinnějšímu a iniciativnějšímu působení pro mnohotvárné potřeby života a občanstvo přivesdět, že moderní byrokracie je věrným a rozumějším jeho spolupracovníkem. Položí-li sbor ministerstva sociální péče základy tomuto novému vědomí nerozlučné součinnosti občanstva s úřednictvem, vykoná pro stát nesmírně záslušnou práci. ld

Dva se hádají

Mezi Jednotou zaměstnanců čsl. drah (nár. soc.) a „Unif“ (soc. dem.) došlo k ostré polemice o tom, jaký jest režim v ministerstvu železnic. Četli jsme, že tento režim jest stranický, že to jest ostrý sociálně demokratický režim, že železnice jsou zpolitisovány od výtopny až do ministerstva, že to tak dále nepůjde a že míra trpělivosti jest dovršena. Z této diskuse měli velkou radost národní demokraté — zejména posl. Ježek — kteří mohli říkati: nepotvrzuje se tu to, co stále říkáme, co vytýkáme režimu v ministerstvu železnic? Leckdo by si mohl položit otázku, je-li potřeba, aby socialistické odborové organizace se mezi sebou hádaly jako soudky na pavlači, zejména má-li z toho radost třetí. Leckdo by si mohl položit otázku, je-li prospěšné, aby dvě socialistické organizace se hádaly v době, kdy situace socialismu není právě taková, aby socialistické strany si mohly vjetí do vlasů. Ale přesvědčení o tom, že socialistické strany jsou dnes více než kdy jindy na sebe odkázány tam, kde jde o socialismus, jistě nemůže nikoho zavazovati, aby druhou socialistickou stranu šetřil tam, kde se domnívá, že jedná nesprávně. Modus vivendi mezi socialistickými stranami si rozumný člověk nebude představovati jako stav, kde jedna strana bude mhouřiti oči nad chybami druhé, aby očekávala podobnou službu. Tím by se věci neprospělo. Dobrá kooperace nevyklučuje vzájemnou kritiku. Dobrá kooperace nemůže býti postavena na zásadě: já budu mhouřiti oči a ty to dělej také. Není to tedy fakt vzájemně, byť velmi ostré kritiky dvou odborových organizací socialistických, kterýž zaráží. Snad bychom musili znáti vše, co předcházelo. Snad bychom musili vzpomenouti událostí v Jednotě zaměstnanců čsl. drah, které jistě nešly k duhu odborové myšlenky socialistické. Bylo vidět, jak tisk Stríbrného se živě zajímal o vše, co se v té době v Jednotě dělo. Ale na této celé polemice mrzí jiná věc: z celé polemiky vane duch rozvaděného spolkařství, nakvašená rivalita dvou odborových organizací. Přibývá v poslední době hlasů, které se přimlouvají za novou, širší orientaci odborových organizací. Zhroucení sociální demokracie v Německu vykládá mnozí především naprostou nehybností sociálně demokratických odborových organizací, v Rakousku byla situace ne nepodobná. Odborové organizace jsou dnes mocnými organizacemi, jsou to však někdy kolosy, které stojí na hliněných nohou. Jsou to organizace, které namnoze ztratily svoji bojovnost a staly se spolkovými organizacemi, které jsou spravovány zcela byrokraticky. Výrobní poměry v továrnách se mění. Mění se i lidský materiál v továrnách, přicházejí mladí. Vedle odborových organizací zůstává velká část dělnictva odborově neorganizovaná. To vše staví odborové organizace před nové a nové úkoly. Hádání dvou odborových organizací železničářských ukazuje, že některé odborové organizace u nás nestojí na výši doby. Mnozí se hlasy, které žádají revisi odborářské politiky. Politické strany, zejména socialistické, si nechtějí rozkmotřit odborové organizace, poněvadž vidí jejich početnou sílu. Nelze však zapomínati, že některé odborové organizace tonou pomalu v neutrálnosti, v politické bezbarvosti a že stávají se více méně spolky, které ztrácejí charakter bojovných odborových organizací. K vůli sporu dvou odborových organizací železničářských se jistě dvě socialistické strany nedostanou do křížku; bylo by však dobře, aby odborové organizace přemýšlely o tom, aby svoji práci zařídily podle potřeb doby.

V. Gutwirth.

Se

Fašistický a jemu blízký tisk užívá velmi často slovíčka s e. V „Poledním Listě“ často jsou články, kterými to slovíčko se e běží jako červená nit. Uvedeme citát:

„Nápověď se stává faktem. Dovídáte se o sanovaných politikách, o záhadných kotech v bankách, o otrávení těch či oněch politiků, o nepřirozené smrti Švehlové a Rašínové. Lidé vážní, lidé mající mandáty, jsou ochotni tomu věřiti.

Na venek se vzrůst takového ovzduší přezírá, podceňuje, přehlíží.“

Nebo jiný citát:

„Začlo se e pracovati pomocí zápisků, zaznamenaných výroků i projevů, druhou etapou byly dokumenty. Vytáhly se e podle potřeby. Když šlo v poslední době o uznání Ruska de jure, vytáhly se „doklady“ o jeho slovanské politice. Vytáhla se kusá memoranda a skupina lidí, kteří před válkou byli černožlutí, nevěřili vůbec v rozbití Rakouska a psali knihy o jeho zachování, najednou dovedli posuzovati radikálnost slovanské politiky dra Kramáře. Nejde jen

o věcnou stránku, jde o fakt, že dokumentů bylo použito, ač jejich posouzení mělo býti ponecháno historii, že dokumentů bylo jinak použito v případě Klofáčové, ač šlo o peníze pro sekretariáty strany. Z tohoto ovzduší se rodí a rodila anonymita a napadání, podezírání a zákeřnost.“

To slovíčko se je vždy tam, kde novinář chce něco říci, ale nechce to říci jasně, nechce nikoho jmenovat. A tak: se e dovídáme (od koho?), se e přeceňuje (kdo přeceňuje?), napovídá se (kdo napovídá?), se e pracuje (kdo pracuje?), se e vytahují dokumenty (kdo je vytahuje?) atd.

Toho slovíčka se e užívají ti, kteří chtějí něco říci tak síkonně, aby je nikdo nemohl chytiti za ruku. Tak se e dovídáme o sanovaných politikách, se e dovídáme o otrávení těch či oněch politiků, o nepřirozené smrti Švehlové a Rašínové. — Dr. Kahánek se e dovídá o otrávení těch či oněch politiků. To je věc velmi vážná. Čekali bychom že Dr. Kahánek napíše, kde se to dovedl, a že — považuje-li svého informátora za věrohodného — oznámí ty věci úřadům, neboť nelze o otrávení těch či oněch politiků mluvit jen tak v hospodě. Ale Dr. Kahánek nic takového neudělá, jen zaregistruje, že „se e dovídáte“. A aby zdůraznil, že nejde jen o obyčejný tlach, dodá, že „lidé vážní, lidé mající mandáty, jsou ochotni tomu věřiti.“ To tedy znamená, že jsou tu i poslanci a senátoři, kteří takové zprávy o otrávení politiků berou za bernou minci. Poslanec a senátor přece nebude věřit každému tlachu. Ale Dr. Kahánek neřekne, který je to poslanec a který je to senátor. Je tu to slovíčko se e. Kdo? Nevíme! Kdo to povídal. Nevíme. O n o s e t o p o v í d a l o. Za toto se e je skryto napovídání, které ví, že není si jisto svým tlacháním. Obrana proti tomu se e není možná. Nikdo nic neřekl. O n o s e e ř e k l o. Ony se e vytahují dokumenty. Odstraňují se politikové. Lidé prskají slinou a roznášejí tlachy, ale za ruku není je možno chytiti. Reknou: já nic, já muzikant. Ono se e to povídalo. Řekne Dr. Kahánek něco o tom otrávení těch či oněch politiků? Řekne, že reprodukoval fašistické tlachy nebo řekne něco určitého, aby bylo možno zjistiti, co na věci je pravdy? V. G.

Vady kontingentu a zanedbaný propagační film

Již dva a půl roku požívá český film zákonné ochrany ve formě dovozního kontingentu. Výrobce každého domácího celovečerního filmu tu dostává nejenom subvenci 100.000 Kč z pěti kontingentních listů za dovezené cizí filmy v stanoveném dovozním poměru 1:5, ale je současně, týmž ustanovením, i chráněn proti nadměrné konkurenci cizích zboží, jehož dovoz je právě tímto úředně stanoveným poměrem proti létům volné soutěže dnes značně redukován. Jistě, že si domácí filmová výroba, zejména u nás, kde odbytové možnosti nejsou právě značné — má-li vůbec existovat — určité formy ochrany a podpory zasluhuje. Bohužel, dva a půl roku trvání dnešního kontingentu se zatím jen přamálo zračí na kvalitě vyrobených filmů. Dovedli jsme sice stabilisovati domácí filmovou výrobu na — připuště — zdravé výši (zatím 30, v příštím roce snad již dlouho slibovaných 40), jejich celková úroveň je však stále velmi chabá, všimneme-li si na př. těch posledních z nich (Zlatá Kateřina, Anita v ráji, Z bláta do louže, V tom domečku pod Emauzy, Život vojenský — život veselý a Pán na roztrhání). Nejvýše, kam v posledních dvou letech český film dospěl, je fotografované divadlo Vladimíra Slavinského, které však uráží vkus jen trochu citlivějšího diváka odpornou procovskou nadutostí a malým českým rádo-by-západnictvím.

Proč by se také snažili čeští filmoví producenti jíti dále, snad dokonce samostatně věsti obecenstvo, když lze tak pohodlně kráčet v jeho vleku; proč by se snad měli dokonce snažit někdy převzítí úlohu vychovatele? Vždyť to by znamenalo především vychovávat sama sebe a hledat nové lidi, to by znamenalo v daném případě zbytečně obchodně riskovati, to by nutně znamenalo zvýšenou námahu. A proč se namáhati a riskovati třeba i obchodní neúspěch filmu, obsahově náročnějšího nebo jen veselohry, ale vkusné, když zvýšené obchodní riziko tu není vyváženo žádnou protihodnotou? Film je přece dnes organizován výlučně na obchodní basi. Proč proto nejdříve investovati do vyráběného filmu kapitál, jen pro problematická pochvalná uznání stále menšího počtu nadšených ctitelů pravého filmového umění, když kontingentní subvenci 100.000 Kč obdrží tak jako tak při stejné nebo dokonce ještě nižší kapitálové investici i výrobce filmu, podlízající záměrně nejnižšímu vkusu nejširšího obecenstva? Dokud se při subvencování filmové výroby nebude hledět i na kvalitu podporovaného zboží, které přece — jak nás zkušenosti z ciziny učí — může býti i eminentně uměleckým projevem nebo kulturně-výchovným

dokumentem, pokiaľ nebude subvenčná praxa upravená tak, aby výrobca skutočne hodnotného filmu obdržel třeba 200.000 Kč alebo ešte viac subvence, kdežto producent filmových zmetkov ako „Z bláta do louže“ alebo „Pán na roztrhaní“, aby vyšiel na prázdno, potom bude český film len periférnym produktom filmovej zábavy, kde film hodný návštevy inteligentnejšieho diváka bude len vzácnou výjimkou.

Pri chystanej novej úprave filmového kontingentu bude treba dbať takisto o úpravu podpory výroby domácich dodatkov, zejména prírodných filmov, ktoré svojím charakterom sú vlastne súčasne i filmy propagačné. Jejich výroba je síce zpravidla pre producenta pasívnym obchodom, majú však pro stát, v šírení znalostí jeho prírodných krás i kultúrnej vyspelosti doma i v cizine, tak veľký význam, že jistě se podpora, totiž subvence této filmové výroby spíše „rentuje“ než podpora seriové výroby obchodního filmového braku. V nedávnej ankete „Národního Osvobození“ o „Výhlídkách českého filmu“ napsal na toto téma výrobca těchto krátkých snímků Ladislav Kolda mimo jiné toto: „Potřebuje-li náš celovečerní film ochrany, nelze vyrobiť ani krátký film bez ní. Nepochybujte, že bychom tyto filmy nedovedli dělat lépe, než na př. ony italské přírodní dodatky. Mohli bychom jimi také propagovat svou vlast v cizine, naše lázně, přírodní krásu, turistiku. Mohly by býti československy tendenční. Promítány u nás měly by smysl objevný. Proč tyto filmy neděláme? No, takový krátký přírodní film normalisované délky 300 metrů stojí u nás ve výrobě kolem 40.000 Kč, podle námětu a vzdálenosti při natáčení. A z ciziny je kupují naše půjčovny nejdřív za 5000 Kč. Proto tedy! Není úhrady na výrobu propagačních filmů, či nemá snad u nás nikdo zájem na jejich rozšíření? Peníze jsou a interesována je řada institucí a ministerstev. Ale ještě se nedohodly.“ — Jednání o podporu výroby propagačních přírodních dodatků jsou právě v těchto dnech v plném proudu. Složitost v jednání meziministerského aparátu však nedává mnoho nadějí na brzkou dohodu, a dnes již můžeme říci, že další sezona, kdy se již systematicky mohlo začít s natáčením propagačních filmů, byla zase promeškána. Tedy snad až příští rok. Doufejme alespoň v něj, i když se to těm, kteří v tomto oboru činnosti mají smutné zkušenosti, zdá naivním optimismem.

J. Brož.

Socialisace dolů a Národní rada

Národní rada československá zabývala se otázkou socialisace dolů a dospěla k výsledku velmi skeptickému. Co nejdůležitěji varuje před zestátněním dolů, t. j. proti převzetí veškerého hornického podnikání do majetku a správy státu, protože stát nedovede podnikat, protože většina státních podniků jest pasivní atd. Pokud jde o znárodnění dolů — pod tím rozumí NRČ potřebu, aby doly přešly do rukou českých a slovenských majitelů — říká NRČ, že vyhlídky jsou velmi omezené a že je nutno býti velmi trpělivým. NRČ stručně tedy říká: nechte všechny naděje, kteří věříte v socialisaci dolů; zestátnění dolů vůbec nemá smyslu, a pokud by šlo o znárodnění dolů, tedy jen trpělivě, pomaloučku. Od Národní rady československé jistě nebude nikdo čekat, že se důrazně postaví za myšlenku socialisace dolů. Jest zatížena svojí všenárodností a velká část jejího úsilí jest vynakládána k tomu, aby něco dělala a aby se to nikoho nedotklo. Proto sotva bylo možno očekávat, že se připojí k těm, kteří jsou pro socialisaci dolů a kteří na př. v znárodnění dolů nevidí jen to, aby doly z rukou německých majitelů přišly do rukou českých a slovenských majitelů. To bychom — sociálně — se dostali v celku z bláta do louže. V Národní radě československé sedí zástupcové socialistických stran. Jsou mnozí, kteří tuto účast socialistických stran v Národní radě československé považují za zcela zbytečné plýtvání času, za zbytečné asistování k činnosti, z níž socialisté nemohou mít žádný prospěch. Socialisace dolů jest jedním z požadavků socialistických stran a proto by právem bylo možno očekávat, že vliv jejich zástupců v Národní radě československé stačí aspoň na tolik, aby Národní rada československá nevydávala projevy, které při své nemastnosti a neslanosti odpovídají mentalitě národní demokracie, která vždy hasila tam, kde se začlo vážně uvažovati o socialisaci dolů. Jest škoda, že o socialisaci dolů — a v tom má Národní rada pravdu — se diskutuje nejvíce, když se na dolech něco stane. Posledně při katastrofě na dole Nelson III. Jest totiž pravda, že jakákoliv forma socialisace sama o sobě nemůže snížit počet neštěstí na dolech, pokud jsou způsobeny silami přírodními. Ti, kteří jsou pro socialisaci, jsou však přesvědčeni, že doly, které by byly majetkem veřejným, by činily pro bezpečnost svých pracujících daleko více, než dělají podni-

katel soukromý. Socialistické strany dělají chybu, když s požadavkem socialisace přicházejí jen při takových příležitostech. Jest pravda, že doba není příznivá pro uplatňování socialistických požadavků. Říká se, že socialismus jest v defenzivě. Je tu velké nebezpečí, že socialisté říkající se, že jsou v defenzivě, zapomenou, kde jest linie, kde se mohou s touto defenzivou zastaviti. To neznamená raditi socialismu k radikálním požadavkům. Nic nepoškozují socialismus tak, jako radikalismus, po kterém nenásledují činy. Jest zajímavé, že kritika socialistických stran — i na př. německé sociální demokracie — nevolá po nějakém radikalismu, ale naopak předním varuje. Přijdou-li socialistické strany s návrhy na socialisaci dolů, a leží-li pak tyto návrhy někde v zásuvce, prozrazuje to velmi malou vážnost k tomuto požadavku, který shledá oprávněným i ten, kdo nenalézá zálibu v plánem radikalismu. Vypadá to někdy tak, jako by socialisté někdy neměli příliš důvěry v tento svůj požadavek. Mohou ovšem uváděti, že proti tomuto jejich požadavku jistě se postaví nesocialistické strany. Je to možné. Je možné, že proti socialisaci dolů by se postavily i ty občanské strany, které — pokud nejde do tuhého — přimlouvají se za znárodnění dolů. Ale i tu by stálo za to, aby bylo zjištěno skutečné stanovisko jednotlivých stran. To ovšem znamená, že bude předloženo veřejnosti nejen náčrtek socialisace, ale skutečný plán dobře propracovaný. Po zemkové reformě vynutili si agráři druhý, velký zásah: obilní monopol. Není přičině, proč by socialistické strany nemohly žádati, aby byla řešena otázka socialisace dolů; mohou to motivovat nejen zájmy horníků, které zastupují, ale také prospěchem obecným. Přebírá-li stát prostřednictvím čl. obilní společnosti do rukou veškerý obchod obilím, zaručuje-li stát zemědělcům pevné ceny obilí, t. j. pevnou odměnu za jeho práci, není důvodu, aby neřešil podobným pronikavým způsobem otázku těžby a odbytu uhlí, při níž nemá — za dnešního stavu — prospěch ani horník, ani konsument, ani stát. Načne-li se tato otázka, ukáže se, jak „Prager Tagblatt“ a „Národní listy“ ruku v ruce budou snášeti argumenty, že dosavadní stav zcela vyhovuje.

V. Gutwirth.

Sponof a požos

Těm, kterým jsou podivné a nesrozumitelné tyto dvě slovní nestvůry, nutno vyloužit, že SPONOF jest pojišťovací odbor Národní obce fašistické, zatím, co POŽOS jest pojišťovací odbor živnostensko-obchodnické strany středostavovské; dozvěděli jsme se to z novinářského referátu o sporu zaměstnance tohoto POŽOS. s poslancem J. V. Najmanem, k vůli nějakému nezaplacenému platu. Je vidět, že obchodní a podnikatelská činnost stran, frakcí a frakciček, utěšeně vzkvétá. Byly doby, kdy fašisté — vedle horování pro vlast a národ — nemohli svým lidem nabídnouti nic více, než fašistické zápalky. Dnes jim mohou říci: budete-li chtít, pojistíme vás. Na život a proti úrazu. Blížíme se době, kdy politické strany budou svým lidem, tatínkům, kterým se narodilo právě dítě, rozesílati upozornění, že zasýpací prášek, který vyrábí ta a ta strana, jest přece jen nejlepší. Škoda, že v Praze jest pohřební ústav města Prahy, neboť jinak by strany i tu mohly projevit zájem o své P. T. členy a voliče tím, že by pro ně zřídily zvláštní pohřební ústavy. Strany se zařizují, jako velký obchod, kde dostanete vše. Jako bývalá fa Novák ve Vodíčkově ulici, Chcete na výlet? Prosim, naše strana to obstará. Chcete k moři? Chcete na weekend? Naše strana jest vám k dispozici. Chcete si postavit dřevěný srub? Postavíme, nebo aspoň poradíme. Ceny mírné a případně na splátky. Máte doma los? Rekneme vám a výhru případně vyinkasujeme. Nerostou vám okurky na zahradě? Máme pro vás v naší straně odbornou radu. Chcete prodat radio? Pomůžeme vám! Chcete si koupiti radio? Opatříme vám slevu. Počítejte na svoji rodinu a pojistěte se; poradíme vám a nezklameme vaši důvěru. Chcete uložit peníze do realit? Poradíme vám. Baví vás tenis? Máme pro vás vhodný a laciný tenisový court. Jste automobilista? Organisovali jsme pro vás organizaci našich automobilistů. Proč byste chodil jinam? Chce vaše paní stříhy na šaty? Prosim, ať přijde k nám, do strany, budete vidět, že bude spokojena. Chcete laciné praporečky? Obstaráme vám je. Chcete se mile pobavit? Vaše strana se o to postará. Atd. Pomalu politické strany budou velkými podniky, kde se dostane vše, od špendlíku k umělému hnojivu, od vkladní knížky pro novorozeně, až k pojistce pro případ úmrtí. Naše politické strany chtějí se řídit heslem Baťovym: náš zákazník, náš pán. A přece: pozorujeme-li tuto podnikatelskou činnost našich stran, cítíme, jak z nich uniká to hlavní: duch. Myšlenkový život. Lidé, kteří chtějí myšlenkově ve

stranách žít, mají ve stranách stále větší potíže. V myšlení — jiném, než jakým předepisují orgány stran a gen. tajemníci — se čuje něco nedobrého. Pomalu, jako pokus o revoltu. Jako podniky, politické strany rostou. Myšlenkově však chudnou. —

Gajda-mravokárce

Fašistický tisk brojí proti těm, kteří z politické činnosti udělali si živnost. Říká: Za to, co se dělá pro vlast, se neplatí. Také Gajda na svých schůzích velmi ostře mluví proti těm, kteří jsou z politické práce živi. Nuže: poněvadž není známo, že by Gajda měl nějaké soukromé zaměstnání, nutno se plným právem domnívati, že jeho hmotná existence jest spojena s fašismem, jehož mluvčím jest. Fašisté sami to Gajdovi vytykají a jistě to přispělo k tomu, že na malíčké fašistické obloze u nás není již Gajda hvězdou prvního rádu. Mluví-li Gajda na schůzích zle proti těm, kteří jsou živi z veřejné činnosti, měl by říci, není-li i on z této kategorie.

V. G.

literatura a umění

Otto Rádl:

Švejkův bratr

II.

Dva Honzové.

Jan Welzl, reálný bratr imaginárního Josefa Švejka, se dostal v životě do všelijaké mely: oba žijí stejně uprostřed historie. Pro Švejka však je historie vyčerpána dějinami monarchie rakousko-uherské: děje generála Radeckého, princ Evžen Savojský, několik polních maršálů z války a jeho apoštolské Veličenstvo, to jsou jeho heroové, a osud trůnu habsburského repretuje jeho politické starosti, tento osud ohrožený Francouzem, Rusem, Srbem a Turkem. Pro Welzla malicherné historie nějakých monarchií vůbec neexistují, on je zvyklý pohybovat se uprostřed tisíciletých dějin zeměkoule. Ví o tom, že cara Mikuláše vystřídali bolševici, kteří začali nejsevernější Sibiř poněkud civilizovat, ale jinak nemá o politická dění na zemi pražádného zájmu: je největším českým kosmopolitou. O světové válce, kterou si se svým vrabčím obzorem zvykáte posuzovat jako věc světovou, nemá ani tušení a zpráva o existenci Československa je pro něho faktem, jež nestojí za rozčilení: je to pro něho zkrátka jen jakýsi administrativní fakt formalistické Evropy, pro člověka zvyklého na svět, v němž se mamutích klů užívá za nádoby na výkaly, v němž pod věčným sněhem leží zuhelnatělé kmeny obrovských přesliček z doby zemské předhistorie, kdy tu bývaly ještě zelené pralesy, v němž se evropské cestovní pasy házejí jako nepotřebný balast do moře. Dějiny jsou pro Welzla dějinami povrchu zemského: jmenujte mi několik dalších Čechů, zvyklých dívat se na svět pod tímto zorným úhlem.

Švejek sice na historii porážení Rakousko-Uherska spolupracuje, jeho názor na ni je však docela nepatetický a rodný. Welzlův rovněž: historie velikých polárních výprav šla několikrát těsně kolem něho, ale její hrdinové, o nichž ostatní svět čítával s úžasem v novinách, jsou pro něho jen amatérskými chlapíky, před nimiž on starý polární profesionál nemá valného respektu. Třeba tenhle Amundsen znal dobře toho chlapíka, jenž s lodí Maud našel severozápadní pasáž; roku 1905:

„Na řece Porcupine, tam se setkali. Tehdy tudy táhl Jan Welzl, byl pánem, měl smečku psů a desítky Eskymáků. Potkal toho člověka trochu utmáčeného, říkal, že jde pro zásoby. Welzl mu ukazoval cestu a podával zprávy o její délce a stavu... Ten kapitán nežil s Eskymáky, neležel do jejich smradlavých děr, nelovil čtrnáctkrát v Ledovém moři a dvacetkrát v pralesích severní Kanady. Dostal se, pravda, možná dál než Jan Welzl, který byl je-

nom na šestaosmdesátém stupni, ale ten kapitán to dělal jen honem honem, aby už byl doma, kdežto Jan Welzl tam byl doma.“

Znal Rusa Andrevu, který tam „pracoval s fessbalónem přes ty geograficky mapy a teky tam zval“, ví o výpravě barona Tola z roku 1902, „toho natúrforšera, ten se tam ztratil“, stejně jako o letu Nobilevých, „které tam dělal filmové komedii a po Evropě pokazoval“. Účastnil se mnoha výprav a podává ve svých vyprávěních „Po stopách polárních pokladů“ o výpravách Ivanovových, Hagenbeckových i jiných odborné zprávy: imponují mu osobně chlapíci na nich účastnění, nevidí v nich však historických událostí. Tuhle malichernou lidskou historii, jež počítá s lety a desetiletím, nechává klidně jít kolem: takové měření času a vážení událostí nemá smyslu v světě, kde si člověk na jaře vypráhne soby, nechá je na ostrově, zajde si zatím lovit velryby a na podzim se pro své soby zase vrátí, ve světě, kde ti kamarád letos něco slíbí, a příštího roku, až zase pojeděš kolem, si to u něho vyzvedneš.

Pochopíte tedy snadno, proč by se tito dva chlapíci, Švejek a Welzl, kteří jsou přibližně vrstevníky, tak špatně spolu domluvili, třebaže jsou oba stejně zarytí staří mládenci, oba stejně vytrvalí samotáři, kteří se přes nějaké to revma nebo tu kýlu vyhýbají pohodlím rodinného krbu, třebaže jsou oba stejně zkušené vysedači s kamarády za stolem, znalci skleňice řízného nápoje a věční vypravěči před neúnavnými posluchači. Švejek je totiž modernisovaným pokračováním české pohádky o Honzovi peciválovi, hloupém prostáčkovi, jenž má za ušima a dobře ví co chce, a Welzl je novým vydáním českého Honzy heroického, jenž jede do světa, koná hrdinské kousky a proslavuje se.

Hrdinou proti své vůli.

I kurážný Honza se naučil mít strach a Welzla nám jeho strach lidsky neobyčejně přibližuje: na rozdíl od oněch baronů Prášilů, kteří ve svých vyprávěních nevycházejí ze samé statečnosti, se totiž Welzl neostýchá nikdy přiznati, že v něm uprostřed jeho nejhrdinštějších kousků byla pramalá dušička. Pln strachu začíná svou první jízdu se soby, sedí tu ohromen, když se zvířata rozběhla s větrem o závod po zasněžených pláních: ani ve chvíli, kdy ho kůň probudil sám uprostřed pralesa a kolem svítil kruh zelených očí vlčích, nezalil prý tolik hrůzy. Když se saně zastaví, padne zvířatům kolem krku a hlasitě děkuje nebi za to, že šťastně dojel. Welzl není naprosto vědecky chladnokrevným hrdinou Verneovým, jenž na tajuplném ostrově se věnuje systematicky a prozřetelně prozkoumání svých životních podmínek: přiznává se k tomu, jak je na osamělém ostrově rozčilen, jak pobíhá stokrát sem tam hledaje kousek dříví, a v samém vzrušení nevidí ani vyplavené spousty dřeva. Také když jede po divokém Yukonu uprostřed řvoucích a tříštících se vod, nestaví se do pózy nijak hrdinské: ukazuje se nám, jak tu seděl na dně loďky, jsa sklíčen strachem, a myslil, že to bude jeho poslední hodinka a pořád si opakoval, že už nikdy, co bude živ, se nepustí do podobného dobrodružství. Když jede mezi východosibiřskými Jakuty a Lamuty a je nucen na nich vymáhat zásobu potravin, řve na ně sice a hrozí revolvery, ale strachu sem měl nahnaného tóli, že se mne kolena třepaly“.

Když potká na cestě uteklé trestance v okovech, stáhne koně do houští a raději se schová s cesty. Teprve když vidí, že od nich nehrozí právě nebezpečí, jde k nim:

„Šel jsem pomaly k nim a povdal sem jim, aby žádného strachu neměli. To sem jim povdal, ale dyž se to tak vezme, tož věci strach sem měl já, poněvác já sem ty lidi neznal a nevěděl sem, co voni budou dál dělat.“

Ještě větší respekt má před zjevy nadpřirozenými, třebaže v ně nevěří: člověk nikdy neví. Když slyší o hrobě s mumii eskymáckého náčelníka, říká:

„Já mám přes ty věci veliké zájem. Ale povdám tě, mám trochu strach od tech eskymáckých bohu, nebo ten pád tu je, že člověk neví, co voni všechno mužou a co né. Tož tak je to, Emerson se mnou. Jak tě to povdám tak to je.“

Teprve když vidí, že by se i přes nechuť eskymáckých bohů dalo vydělat na takové mumii jejím prodejem do musea ve Spojených státech, dostává kuráž:

„Ty, Emerson, to není špatné nápad. Ale co je nělepčího, že ten muj strach už je pomály pryč, že my bysme se ho nic víc bát nemuseli, dyby von byl až v San Francisku v nějakých museums. Nic by nám už vic udělat nemoh, poněvác to je přece enom veliké kus cesty ze San Franciska až sem na Novou Sibiriju.“

Ještě menší dušičku má však uprostřed moderní civilizace, když stane po prvé před mikrofonem radia: zůstává malým člověkem, v podstatě nesmělým a ostýchavým, jenž si ani uprostřed ledové pustiny, když se setká se slušným člověkem jako je Žek Bradley, netroufá optat na jeho jméno. Kdyby byl Francouz, jako cestovatel do měsíce Cyrano, kdyby byl Němec, jako baron von Münchhausen, dovedl by se chvátati. Pro příslušníky Welzlova národa však honosivá chlubitost není typickou vlastností, spíše osobní ostych: třebaže je přímo opakem zbabelce.

M u ž , t o z n a m e n á : s á m .

Dovede se dvě hodiny rvát při brodu přes sibiřskou řeku Vitim, dovede den za dnem, týden za týdnem putovat věčnými a věčnými pralesy a skalami směrem k Olekmínsku a neústupně jít za svým cílem, dovede prostenat celé noci v hrozných bolestech, když se najedl nějakých jedovatých koření nebo lišejníků, když leží jindy zase vysílen a zničen, a zmítá jím střídavě horečka a zimnice. Umí být sám se svým koníkem v sibiřských pustinách a sám v ledové slují na severu, umí plout bez setkání s živým tvorem tři měsíce na voru po řece Kolymě, umí trávit zimu daleko od lidí v osamělé chatrči nebo na holém ostrově.

Má v sobě vandráckou krev, která jeho bratra zahнала do nitra Australie, kde zmizel, a která jeho pudila za potěšením poznati co nejvíce světa a co nejvíce neznámých lidí. Buhví, jaká je tohle to anarchistická složka v krvi národa po dvě tisíciletí rolnického a pevně usedlého, která působí, že se potkáte s českým krejčím, ševcem, zámečnickem, kuchařem, zedníkem nebo muzikantem jednou na jihu a podruhé na severu, ale vždycky v končině, v níž byste se toho nejméně nadáli. Tenhle pud po vandru je spojen se zvědavostí a zvidavostí, která ho vede jednou k tomu poznati, jak žijí třeba kočovníci východní Sibiře, kteří prý rozčtvrtí ženu, která promluví s cizím mužem, u nichž prý viděl, jak nemocné ženě rozpárali břicho a hodili ji do bahna, kde mrtvý běže s sebou do hrobu všechno, co mu patřilo, statky i rozčtvrcená zvířata. Jinde leze do starých eskymáckých hrobů, studuje, jakých užívali šípů, bodáků, oštěpů, jaké měli jehly, nože a kladívka.

Tato neúnavná zvědavost, s níž se toulá cizími krajinami a v níž svou samotu proměňuje ve společenství se vším, co kde žije a žilo, dělá z něho skvělého znalce přírody. Najdeme u něho přímo přírodopisnou studii o sobech, které pozná teprve na cestách a které si opravdově zamiluje, a jinde studii o velrybách, jejich lovu a použití. Když najde na jednom z ostrovů mladé uhlí, přijde docela sám bez jakéhokoli vědeckého vzdělání na to, jak toto uhlí v podobě velkých trámů vzniklo jednou z rostlin. Je znalcem psů, podává odborné návody k jejich cvičení i všelijakému křížení, nejed-

nou má dokonce dojem, že takový chytrý pes „jedenkrát na mě něco promluví lidskou řečou, kolik rozumu von měl, ale nepromluvil“. A jinde se rozvypráví znalecky o mamutech a jejich kostrách.

Tenhle vandrák přírodovědec, jenž tu sám táhne dalekým severem, však dovede také ze svých přírodních pozorování vyprávět pasáže tak strhující a dramatické, že jsou k pohledání ve světové literatuře. Vzpomeňte na pasáž o harpunované velrybě:

„Plujeme po krvavé vodě, krev tmavne a tmavne, až je skoro černá. Velryba zmizela. Uběhne několik minut. Nenadále vyrází o kus dále nalevo na povrch, nabere mocně dech, vzduchem se otřásá strašlivý nárek, až to kostmi proniká, rozléhá se to na desítky kilometrů daleko. A znovu mizí. Vynoří se za chvíli zase, protože pod vodou dlouho nevydrží. Její pláč je slabší. Ale najednou počne sebou mlátit a tříská ocasní ploutví o vodu, že se loď houpe jako v pořádném vlnobití. A zmizí po třetí. Zase se objeví, tu už pláče potichoučku, lehá si na bok, takže nám ukazuje širokou ránu na boku, obrací se víc a víc, už leží na zádech. Přestává se hýbat. Mužstvo naskakuje do člunů, plují k velrybě a střelí ji ještě do hlavy zvláštním skleněným nitroglycerinovým nábojem. V hlavě se objeví otvor tlustý jako paže a tudy se svyaluje poslední krev. Stojím na palubě zaražený, udivený a smutný, říkám si, takové veliké zvíře a tak bídně musilo zajít. A moře se pořád barví krví, to zvíře má strašně moc krve.“

Stejně jemný smysl má Welzl pro vylíčení přírodních jevů, podívejte se třeba na místo, na němž líčí náhlé zmznutí přechlazené vody:

„Nikde ani památky po ledu na moři. V podvečeru poskakovaly asi stopu nad hladinou malinké hvězdičky, drobné obýnky, jiskérky, jako by je někdo neviditelný zapaloval. Snad to byla zmrzlá pára, která vycházela z moře. Nevím, co to je, ale byla radost se na to dívat. Konečně za několik dní, když už se moře docela utišilo, tak asi ke čtvrté, k páté odpoledne, ozvalo se nenadálé hrčení a praštění, jako by se kosti nějakého obra lámaly a jako by všechno kolem mělo vzít bídný konec. Na kilometry se to rozléhalo, obzor se chvěl a tu jsem zalezl do své jeskyně a zacpával jsem si uši, přemožen strachem a očekáváním ještě horších věcí. Ale vzmúžil jsem se, znovu jsem vyšel a pozoroval jsem hladinu. Na moři se vytvořila ledová kaše, chuchvalce ledu rostly, šířily se, té kaše bylo na stopu silno, stlačovala se k sobě, chuchvalce se shrkávaly dohromady, až tvořily velká, nepravidelná pole této kaše — a to naraz, skoro ve vteřině — hrk — všechno to zmzlo a ledový povlak se rozletěl na celém oceáně do nedohledna, a vteřinu od vteřiny sílil a sílil a sílil, za několik minut byl led na stopu tlustý.“

Jinde popisuje strhující způsobem strašlivou palbu ledů praskajících tlakem spodního přílivu, hrozná řvaní, hřmění, pekelný rámus, že je možno zešílet, a jinde nádherné barvy na polární obloze, vytvářející „různé obrazy, jako by celé armády postupovaly proti sobě, nebo jako by se hnala stáda slonů a jiných zvířat, tak to vypadalo, byla to náramně krásná podívaná“. A jinde zase líčí východ jarního slunce polárního, celého rudého, uprostřed oblohy zalité krví, nebo hrůzy plavby po Yukonu, nebo dramatický přestup smrtícího průsmyku chilcotského. V jiné knize popisuje nádherné fenomen polárního zatmění slunce a zrcadlení, při němž se celá země až k obzoru jeví vzhůru nohama, nebo příchod prvního ptáka nad polární končiny na jaře:

„S vrcholku zasněžených skal jsme se dívali k obloze, kdy poleť arctic bird, pták polárního jara. Ten podivný pták letí vždycky sám a sám, nikdy v hejnech. Letí velice vysoko a tiše, a je ozářen sluncem, třebaš my dole ještě slunce nemáme. Tak první paprsky jarního slunce vidíme na křídlech tohoto ptáka, který jasně svítí do našeho soumraku. Domorodci si počínají jako zbláznění, když ten zářící pták táhne pod tmavou oblohou.“

Pod těmito divadly se proměnil moravský učedník na vandru v „pravopolárního syna zlatého severu“, Čech se aklimatisoval: „Teprvá pomaloučku se zvykal jak nějaké stroemek přesazené do iny země a neskorem začal tu země mět rád a už ju nechtěl vopustit, aji dyž vona k němu nebyla tak dobrá, jak tá země u něho doma“.

V krajích Jacka Londona.

Byla to docela jiná země, tahle nová vlast, v níž život a smrt chodí stále blízko vedle sebe, v níž leží zlato v písku řek, kde však není co jíst na věčných sněžných pláních, kde zlatokopové mají někdy zlata jako písku v moři, ale nic do úst, takže nakonec nechají všeho a prchají k moři nebo k pralesu, aby se nahltali alespoň syrového masa bez soli. Naděje je tu stejně velká jako zklamání z marné práce, když po investici všeho jmění a několikaměsíční práce zjistí, že na pozemku není ani zrnka zlata: i střílejí se ze zoufalství. A tak odcházejí a odcházejí, někteří nesnesou utrpení polární noci a hynou v lednových bouřích, střílejí se, když jim umrzly údy anebo někteří z nich umrou smutkem. Některý se střílí pro strašné bolení zubů, protože na tohle tu není lékařů, a jiní se střílí, když jim mrazem uletí osm prstů, nebo nohy, nebo nos, a jiní umírají na divné záněty plic, na hrozné bolesti v útrokách a všelijaké červy. A pak jsou jiní, které otrávil banditě alkoholem smíšeným s jadem, kterého odstřelili kolegové, anebo, když se také pustili na lehčí způsob vydělávání peněz, které zastřelili lidé spravedliví, které odsoudila porota dalekého severu k oběšení, k sebevraždě nebo k polití benzinem a zapálení.

Vzpomenete si na scénu šilence v sněžné chatě v Chaplinově filmu „Gold Rush“, nebo na scény z povídek Jacka Londona, když čtete Welzovy zprávy z těchto krajů: docela londonovsky naturalistické pasáže najdete v „Ledových povídkách“, když padlý kamarád prosí hladovějící druhy, aby jeho tělo vzali a snědli, když čtete zákony divočiny a nepsané zákony severu, když čtete o nálezu mrtvých i s jejich nákladem a psy, ležícími teď uprostřed velkého bílého ticha, když stejně jako Londonův hrdina mluví i Welz o své veliké hře. Jak mohl v tomto prostředí zdomácněti tento chlapík z moravského venkova, tento řemeslníček bez jakéhokoli vzdělání, jak se mohl dostat tento „malý český člověk“ kupředu v takovém nelibostném světě, v němž je posledním argumentem rána pěstí nebo výstřel? Svou solidností.

Uprostřed nejdobrodružnějších krajů odvíjí se život tohoto moravského občana jako hymna na nedobrodružnost. Uprostřed největšího hazardérství a v rámci stálých sázek, výher a proher žije svůj chvalozpěv na solidnost. Tam, kde se všechno očekává od náhody a každé rozhodnutí jí přenechává, staví svou kariéru na dlouholeté, pomalé a poctivé práci. Jeho životopis je kariérou českého řemeslníka a životníka za polárním kruhem.

Welz je v první polovině svého života zámečník, a pak se stane obchodníkem. Jako zámečník staví mosty na sibiřské dráze, jako dovedný zámečník je nejvíce ceněn i na výpravách s velrybářskými loděmi, to je povolání, které něco znamená v končinách, kde se člověk užívá jen pomocí zbraní, pastí, saní. I později, když už zbohatl, nezapomene nikdy na tento základ své existence v poctivém řemesle: třebaže jednou také propad zlaté horečce a zkusil to s kopáním zlata, nechal toho včas. Zlatokopectví je zkrátka povolání pro „všelijaké lupiče a darebáky, lotry a vrahy“, pro „piráty a všelijaky iný hochštáblery“, jak říká o zlatokopech, které naprosto nemá rád. Pro něho je pořádná práce: nakácet si stromy, otesat klády, do klád nasekat díry, natlouci do nich místo hřebů kolíky, ze čtyřiceti metrů dřeva si sroubit vor a sám jej na kládách spustit na vodu a pak se vézt a cítit veliký klid a pýchu nad svým dílem. Anebo třeba kuchařit, zadělávat si na „pleskánky“ a vést si domácnost třeba uprostřed asijského pralesa. Odborně si proseká led a čekat, až se v otvoru objeví mrskající se ryby, a pak ty ryby vyházet v rychlosti na hromadu na ledě, až slabí a malíčtí eskymáci

žasnou nad dovedností a silou tohoto neznámého obra. Pro Welzla je svěží hromady polámaných pastí domů na saních a pěkně „odborně je spravít“, až kapitáni a polárníci si ho nade všechno cení, protože tu není nikoho druhého, kdo by to tak pěkně a spolehlivě dovedl. Anebo stejně odborně si z lahví naplněných vodou a nahoře utěsněných vyrobí okno do své sluje, utěsnit mezery mokrým mechem a nechat to všechno zmrznout, aby až do jara mohla být temná sluj zásobena alespoň trochou denního světla. Hotovou radostí však pro něho je, když se může blýsknout konstrukcí zvláštního čerpadla, sestaveného z celé řady kladek, jímž je možno vážit vodu lépe než kteroukoli pumpou, a není divu, že si nazve tento svůj vynález „perpetuum mobile“, třebaže je k jeho pohonu zapotřebí čtyř lidí. Neboť toto učené pojmenování imponuje řemeslníkovi Welzovi stejně jako odborné přístroje členů polárních expedic, kterých si od nich vyžebrou i vypracuje celé množství a chová je s úctou ve své jeskyni, třebaže neví k čemu vlastně jsou, imponuje mu stejně, jako dalekohled „jupiterglás“, jež dostal od japonské výpravy a jímž „koná pozorování“. Láska ke stroji je u něho docela přirozeně spojena s touto věrnou láskou k řemeslu a k ruční práci. Kdo bude psát dějiny našich řemesel v době nejnovější, nesmí zapomenout na tohoto reprezentanta české řemeslnosti na světovém fóru, Jana Welzla.

Alexander Matuška:

Portréty slovenských spisovateľov

III.

E. B. Lukáč.

Vydal dosiaľ šesť básnických zbierok a vo väčšine z nich sa javí tematicky a tvárne ako básnik tradičný; nie tak Krasko ako skôr Hviezdoslav, v najlepšom prípade Roy. Je básnik nečasový nie vo smysle nadčasovosti, ale predpotopnosti — odtiaľ láska starých k nemu: skrsla v nich na prvý pohľad. V šiestich zbierkach sa najde niekoľko básní skutočne dobrých, to však dáva veľmi malé oprávnenie k tomu, pokladať ho za najväčší náš básnický zjav po prevrate. Básnici píšú básne dobré a horšie; Lukáč píše básne dobré a nesnesiteľné. Čítať dnes jeho prvé knihy (až na niečo v „Dunaji a Seine“) je utrpením a vyžaduje sebazaprenia. Bolesť, smútok, sen — skutočnosť, samota, Boh, Satan. Život s veľkým ž. Keď „ja“, tak „ja“; sme však dnes tak namlsaní, že ž i a d a m e pri najmenšom „ja“ halasovské. Označil sa kdesi sám za „pozdného rytiera“ — sebaopoznanie, s ktorým treba súhlasiť do posledného punktu, najmä v tom, v čom tú pozdnosť básnik pravdepodobne vidieť už nechcel: nikdy žiadon slovenský básnik nemiloval tak pózy a attitúdy, ako on. Romantík po každej stránke: v zbierke „O láske neláskavej“, ktorá ostatne znamená svojou reflexívnou milostnou lyrikou, kde žena po prvé v našej poezii prestáva byť Zuzkou s červenými líčkami a stáva sa šťastím i prekliatím zároveň, jediný skutočný tematický prínos Lukáčov, nevedel si po príklade romantikov v plienkach odpustiť, aby nerozdrtil jednu dámu — hodnú, vraj, lepšieho osudu — týmtože spôsobom: „namiesto vavrínov punčochy pletieš v chvate m e l k o m, v objatie š e d é h o človečička si dekadovala“. Všetko je šedé, okrem poezie; život a tu žien šťastnejší riaditelia bank tiež. Po vzore tých istých romantikov z á p a s í r á d o t o, č o m á, a rozdmýchava v sebe víchry, ktoré neni dobre vidieť. Zaintonovali sme si kedysi sami: „preniknutí sme my dualizmom, lebo zápasí dobro v nás so zlom“, i nedá sa nič robiť. Lukáč má i tuľacke postoj; ale dôležité je, že si je pri lúčení vždy vedomý ná-

vratu. Známe už toto esteticko-živnostenské blúdenie a vieme aj, kde to všetko skončí, ako to vie sám básnik. „Cesta sa kráti, cesta sa dlži, na križovatkách stretne sa v križi.“ Pán a kríž — tým končia všetci romantikovia tohoto druhu, vedel to už Nietzsche. Len na rozkoši zo slova, ktorú mu nemožno upreť, zapahuje Lukáč svoju rozporovosť. Inspiračný zdroj Lukáčov leží, nebezpečne preňho, v luteránstve, nie v náboženstve: často nepíše básň, ale miništruje; to je ovšem katolícke, ale katolíckym je i jeho luteránstvo. Je básnikom intelektuálnym, nie smyslovým: smysly sa uňho dostanú k slovu, len aby mu zatancovaly svoju protikladnú hru, dosť akademickú ostatne. Lukáč sa pohybuje v okruhu ztvárňovania večných právd — odtiaľ mdlobnosť jeho verša. Ideológia víťazí uňho nad poeziou; idea sa tu nerozvášňuje, ale maľuje; Pegas tu nepríjemne zakáša. Bolo mu dané málo darom; v potu tváre si dobyl svoj — tradičný verš. Ostre pointuje, nezostalo mu neznáme umenie skratky, epigramatičnosti a hutnosti. Nevie sa však zbaviť ani takých prozaických príťaž, ako sú: hoci, nuž. A jeho rým! Neodvisly — Visly; chabo — dlabo; pekiel — rekel atď.

J o ž o N i ž ň á n s k y.

Básnik a „romanopisec“. Nižňánsky-básnik: nechceli by sme sa podobať tomu oktávánovi, ktorý mal uložené hovoriť o Ázii, povedal, že je tam teplo, že však v Afrike je teplejšie a hovoril o Afrike; sme však nútení urobiť niečo takého. Karol T o m a n sa dospieval pocitu spolupatričnosti k pôde a zemi po dlhých bojoch a okľukách — jeho finale je prebolené a vykúpené. Ale nič takého, ako vykúpená hodnota u nás. Tu ľudom všetko padá akosi darom: to dobré, i to horšie. Narodia sa rustikálni, i zostanú rustikálni; narodí sa v istom okruhu, robia kotrmelce, ale ty vieš, že si to na koniec rozmyslí a vojdú doň, keď sa naplní doba, nie triumfálne, ale tak akosi samo sebou. Čím Toman skončil, tým Nižňánsky začal. Chcel vysloviť svojimi veršami pocit vzduchoprázdného priestoru, ono „medzi nebom a zemou“, svoje a kmenové, ktoré podľa jeho mienky — nie vízie, bohužiaľ — robí z nás, odtrhnuvších sa od pôdy, vykoľajencov. Vyslovené niekde veršom novým, obrazove tríbeným i u poetistov, ale väčšinou sa jeho voľný verš podobá klobáske a nie tvaru. Zaujímá tu iné: Nižňánsky načal u nás rad básnikov, ktorí sa dívajú na svet bukolicky: kam sa pozrú, všade vidia sedliaka — delník im je pustým výmyslom. Ich riešenie je, že sa máme všetci chytiť pluhu. — To, čo robí Nižňánsky dnes, ukazuje jeho sberku vo svetle lacného gesta. Píše dnes totiž morskohadné „romány“ v štýle Kozáckej pomsty; p. Mazáč mu ich vydáva v sbierke, nazvanej skutočne s elánom „V e ľ k é k n i h y“ (už pri časopise E l á n si to mohol každý bergsonista vyprosiť — čo teprve u týchto nijako veľkých, zato t u č n ý c h kníh!). Vyšly tam dosiaľ tieto plody Nižňánskeho: „Čachtická pani“ (4. sv. a čestné občianstvo mesta Čachtíc); „Dobrodružstvá Mórica Beňovského“ (4. sv.); chystá sa „Spišské Tajomstvo“ (4. sv.?) a má na nás prísť i „Cholera“ (4. sv.?). Bedákal-li Nižňánsky vo svojich básňach, že je slabý, že ho vietor vláči svetom, môžeme ho uistiť, že zosilnel — jeho romány dokazujú, že vedel chytiť život za hrubší koniec. A nápodobne, lkal-li nad tým, že není hodný rozviazať remienky na obuvi svojich pradedov, môže byť spokojný: keby žili, vzal by večer jeden z nich zpod hrady okuliare — v kozube dohorelo, psi brešú, zaby krkajú — otvoril vnukove tlstopisy a čítal čeladi na miesto Rinalda. Chápeme, že život je boj a dávno sme si priali, aby slovenskí spisovatelia písali nielen z idealizmu, ale i pre ten hnusný mamon; že si však niekto zriadil takúto veľkovýrobu, o tom naše revolučné srdce ani nesnilo, i keď sme od Nižňánskeho nežiadali mnoho, mali sme hádam právo na čosi iné.

D a ň o O k á l i.

Básnik a kritik skupiny davistickej, tej literárnej skupiny, ktorá prvá u nás chápe umenie ako stimulans života. Otvorili okná do Európy; robilo sa to už pred nimi, ale veľmi bázlivo. Postavili sa proti nekresťanskému prepínaniu kresťanskej obyčaje: úcty k mŕtvym, a Okáli bol v tomto smere kritikom ostrým a obávaným. Jeho básne: komunistická ideológia a senzualizmus. Vytepať svoje verše do tvrdej údernosti, tam, kde sa hlási „ozvena zápasov“. „Ozvena krvi“ mu však ztropila sakramentskú vec: ožiera sa obrazmi, nič, čo nestačil vytýkať iným. Nemá živého, bezprostredného názoru, približuje si veci intelektom.

J. R o b. P o n i č a n.

S Poničanom a s Davistami vôbec vtrhol do slovenského života vzruch a do slovenskej poezie život. Poničan sám sa o to postaral najviac; hodil do stojatých vôd niekoľko nezapomenuteľne grobianskych bomb. Poničanom k nám prichádza barbarské zdravie a nové pojmie sveta. Jeho poezia šla vo znamení protestu proti počestným mravom — tak sa dá opísať náš kultúrny vzduch. Zaostalost' kultúrnych pomerov spôsobila, že musel našich ctihodných matronistov priamo rýpať do rebier, keď chcel, aby ho počuli. A oni ho počuli a nadávali tým známym staropanenským spôsobom. K veciam, ktoré nechápu a v ktorých sa nevyznajú, majú postoj: „ani bi zme neboli misleli, že jesto šeliakie takie to onie“; na veci, ktoré pochopili — lebo už príliš ťažko je nepochopiť —, ktoré sa im však zdajú „nezdravé“, reagujú hystericky. „Zobrákom každý človek, kráľu nebeský, kto svoje slová k tebe zasiela na nekonečnú púť.“ „Znechutil sa mi krvavý pojem vlasti.“ Predstavil sa ako básnik mladosti: „ja krutej boľasti mladosti som rozhorčeným tlumočom“ — nikto nevyšloviť hnus zo staroby, plesnenia, patriarchálneho zápachu tak, ako on. Je plný invectív — ním vystupuje u nás básnik ako kritik spoločnosti, vlastnej spoločnosti; dobrý mrav býval adresovať všetko Maďarom; postavil svoju poeziu do služieb prestavby sveta. Učil sa najmä u St. K. Neumanna a má s ním tiež niekoľko spoločných znakov. Nenávidí metafyziku; je vitalistickým oslavovateľom života, smyslu zeme a práce. Láska k milenkám sa v ňom bije s láskou k milenke jedinej: revolúcii. Žena mu je s jednej strany oddychom, novým najdením sa; s druhej strany všetkým. Nevzdychá so ženami a nechodí sa predstavovať mamke a lichotiť tatkov; nerobí s nimi veľa okolkov — vaše reč budí: ano ano — ne ne. To, čo vyslovoval a kedy to vyslovoval, nieslo, s sebou, že upadal často do rétoričnosti a pathosu; pomery a nie on zaviniely, že jeho amorálne ethos ulpelo na vonkajškovosti. I tvárne neprinesol Poničan noviniek; najlepším bol a zostal tam, kde je básnikom tela a smyslenej hry: rozvíchrená orchestrácia básne „Noc“ (V e č e r n é s v e t l á) nebola u nás v tomto smere prekonaná a nebude tak ľahko. Je to akoby Joyceov monolog v miniatúre. Verš Poničanov je vedome suchý, tvrdý — svojou sociálnou poeziou dáva Poničan príklad, ako sa básni kladivom; je to tanec medvedí a nie spev slavičí. Ale nie sú bez monumentality tieto verše; majú nadto kde tu i desivosť vízie. Jeho obraznosť sa zažíha na konkrétoch — má vôbec rád hodnoty makateľné. Podal okrem toho i príklad tvorivej tradície — naväzuje (v duchu Bottovom) na ľudovú sociálnu pieseň (demontáž, piesne s polí a hôr).

L a c o N o v o m e s k ý.

Najvýznamnejší zo skupiny Davistov a najsilnejší slovenský básnik poprevratový. Nové čítanie sveta novo vyslovené. Proti tým, ktorí sa vznášali ušľachtile vo vzduchu, on prvý

vpravde sniesol poeziu s neba na zem, pri čom není treba domnievať sa, že by bol zabudol na večnosť; nezabudol len na časnosť; večnosť sa mu tam dostala akosi nevdojak a to je krásné. Tu sme v básnickom svete, ktorý nebol odkukaný; vo svete, ktorý si básnik dobyl a za ktorý krvave platil. Učil sa i on — možno viac, než ostatní, — v Čechách, Francii, Rusku, ale znal niečo a bol niečo i bez učenia a tým je veľa povedané. Hovorí sa o ňom, že není sociálnym básnikom v obvyklom slova smysle — tým mu nechcú ani tak lichotiť, ako skôr povedať, že není v ô b e c sociálnym básnikom. Ale to je nesprávne videné; Novomeský je sociálnym básnikom; je ním nie z módy, ale po zákone svojho osudu a tento osud není práve žiadne drahé „ja“ — vyrastá zo širšieho základu, je zapojený v osudovosť kolektívnu. K a ž d á básen v „Nedeli“ je „sociálna“: ľahký smiech Novomeského verša nesmie dať zabudnúť na „hlboký v srdci žiaľ“. Novomeský sa nevie inak vysloviť ako básňou a ani ňou sa nevyslovuje úplne, nie že by nemohol a nechcel, ale pretože miluje — on, najopravdovejší náš romantik po Jankovi Kráľovi — nevysloviteľné. Je niečo ztrhaného, máchovsky ztrhaného v jeho strunách; chce spievať „smutne o radosti“; a jeho veršom to lomcuje i keď je niekedy šedý a práve vtedy. Oheň, ktorý sa placho zakrýva, z ktorého však lietajú iskry. V jeho druhej zbierke (Rombrid) sa nachodia vedľa čísiel, vyvierajúcich zo základného životného pocitu básnikovho i básne samoučelnej krásy — Novomeský dokázal ako nikto druhý, čoho je slovenčina schopná; robí s jazykom dokonalé exhibície. „Klin výšni syčí šipy bystriny, jazzuje žvatlavý džavot riav, krok gondól klokoce tokom potokov pod plotom topoľov a balád balvany valia vlny valného Dunaja.“ Sú tu veci, ktré našly svojho básnika: „Gágori husiel gniavia prsty Cigánov, bratrstvo strún nevesele stená tak hluchý stesk, jak ucho Beethovena... „Romboid“ neznamená odklon od sociálnej poezie; znamená zvnútornenie poezie. Akže v „Nedeli“ spoločenská tragika napojila celý životný postoj básnikov, v Romboide vnáša i do básní artistných vzlykavý a lomený tón. Je vôbec v Novomeského poezii čosi šireho, ruského, krčmenného, čosi, čo mámive chytá a vírne strhuje. Baladický nádych a krst vecí obraznosťou pripomína Janka Kráľa — Novomeský o d v i a l jeho zaviatu pamiatku; je s ním tiež bytostne spriaznený. U oboch nevyplýva ich zhortnosť len z problematiky vlastného ja, alebo len z kolektívneho osudu národa, triedy, či ľudí, ale z oboch momentov. Tu aj tam bolestne žitá skutočnosť, nevyslovená na plno; u oboch: č i s t á p r á c a v o smysle básnickom; ačkoľvek (a či práve preto?) sa tu pracuje blízko vrcholkov, vie sa na oboch stranách dať s b o h o m poezii, vie sa m l č a ť. Obaja: nežní a zvíchrení, diví a melancholickí.

Fraňo Kráľ

je sociálny básnik drsného výrazu, inšpirovaný tragikou vyradených. Srdce mu okúzliła „od nehy kvetiniiek prudkejšia nenávisť“; ostre cíti a vyslovuje spoločenskú protikladnosť. Neoddáva sa, je stále v pozore a to niekedy zkrivuje jeho videnie života. Jeho posledné slovo ako básnika šlo vo znamení poetizmu. Je i prozatérom — napísal román o deťoch (Č e n k o v e j d e t i), kde sociálna bieda je premietnutá v osud matky a jej štyroch detí. Kludné, nežaludné vypravovanie dostáva tragické akcenty konfliktom detskej duše so skutočnosťou. Od Šoltészovej nebolo u nás umelca, ktorý by tak rozumel deťom ako F. Kráľ. Jeho sociálny román „Cesta zarúbaná“, naberajúci z najposlednejších udalostí našich dní, pláva úplne vo vodách triedneho umenia; veľa sa tu reční, veľa je tu hesiel. Staromódne vytváranie postáv: F. Kráľ nemá čas všiamať si takých subtilít, ako je na pr. tá, aby jedni nevyzerali príliš bieli a druhí príliš čierni. Dobré partie tejto

knihy sú v tomto horlivom vrstvení na jednej strane tak, na druhej onak, ostrôvkami — široko ďaleko hlboké vodstvo.

Andrej Žarnov.

Po básňach „autonomistických“, písaných slinou a vyslovujúcich náladu ulice, naviazal Žarnov na jednu z najlepších tradícií: na slávny pathos Kraskovej básne „Jehovah“. Svojrázny zvykom bolo metať hromy a blesky pokiaľ možno všade a do všetkých, len nie do vlastného národa; túto selanku narušil Krasko; a tu Žarnov dotváral. Jeho druhá zbierka „Brázda cez úhory“ znamená kraskovskú zmenu adresy. V tvrdých, úsporných veršoch, prechádzajúcich do monumentálnej nezbašnosti, zpodobil tu Žarnov apokalyptickú hnilobu a mŕtvotu slovenského života. Cez túto zdrcujúcu zbierku národných vlastností sa prešlo akoby nič — znamená spoločenskú výchovu! Žarnov si to ostatne zavinil i sám: po requiem, ktoré zaspieval nad „mŕtvym močiarom“ sa tento vzpurný básnik, ktorým sa k nám dostávajú besy, veľmi rýchlo zlomil, nadišlo uňho skoré smierenie; dobre sa pochopilo, že každé včasné smierenie je smierenie so včerajškom. Ale i tak je tento „sedliacky trubadúr“, ktorý je čosi ako slovenský Bezruč, z t. zv. básnikov zeme najvýznamnejší, pretože najopravdovejší — tu sa nekoketuje, tu niet pöz.

Ostatní.

Hečko patrí k tým, ktorí apoštolujú v mene návratu k zemi, nie ovšem toho nietzschovského; nie zem ako protiva neba, ale rodné pole ako protiva asfaltu. Napísať niekoľko dobrých básní — Hečko ich napísal — nič neznamená. Vráťme sa k pluhu, tí z nás, ktorí chápu kultúru ako chodenie do viech a sú z toho celí vykokorenení; ale nerobme z toho evangelium pre všetkých. V. B e n i a k je človek metafyzický; vedľa básní nie katolíckych, ale vatikánskych a vatikanizujúcich a vedľa básní domova, za ktoré býva potľapkávaný, napísal veci, v ktorých je niečo ťažkého a mráкотného; ťažko a neobratne vynáša na svetlo svoje údesné videnia. Je ešte v stave zasutosti; zdá sa však, že dozre v básnika veľkého dychu a duchovného pathosu. Š l u b y, v próze: D. C h r o b á k; v lyrike: K o s t r a, M. C h o r v á t h, B e z e k, R. F á b r y a — K r č m é r y — veríme, chceme veriť s Š. Krčmerym, že jeho nachádzanie sa v poslednej dobe bude i najdením sa. Ostatní — ide najmä o katolíkov — boli najdení veľmi drzými, ale tiež veľmi impotentnými. Ľudská, preľudská túha vyniknúť sa vrhla na literatúru — tu možno najlepšie u nás švindľovať a ešte sa ti na okresnom úrade klaňajú; práve tak sa mohla dať na písanie článkov (anonymných) v tej tlači, ktorá si hovorí katolícka, ale blíží sa nebezpečne hotentotskej; majú s umením a tvorivosťou toľko spoločného ako India s Indiánmi. Nielen oni, ostatne; je plno takýchto domorodcov.

do ba a lid é

P a v e l N a u m a n :

Kvart, čili o novém epatantismu

U b o h ý m ě š t á k.

V niekoľkých posledných číslech P ř í t o m n o s t i zle — a právem — pocuchal Jiří Černý a J. K. Říha pověst vůdce generací Karla Teige. Charakteristika, jež praví, že pan Karel Teige se svými druhy podkládá kothurn nedostatečné osobnosti a chabé vlastní tvořivosti i nedostatky vzdělání ochotnou schopností zvěřit

kdejaké lákavé heslo, přicházející z Francie, či lépe řečeno z tenoučké vrstvičky intelektuální Paříže a na české půdě je vystupňovat k absurdnosti světového názoru, je jistě správná a není třeba na ní ničeho měnit. J. K. Ríha pro činnost pana Karla Teigehe a druhů rasil jméno epatantism. Držme se ho, je dobré. Lze však vyslovit jistou pochybnost o účinnosti tohoto udivování. K tomu je třeba si něco říci o měšťáku a o dnešním stavu měšťáctví.

Boj proti měšťáku se vede již od poloviny minulého století. Teprve ke konci století boj nabyl ostrých forem a byl konečně zhruba vítězně vybojován. Nevybojovali jsme jej my, tato čest náleží našim otcům, či lépe, vrstevníkům našich otců ve Francii. U nás jsme boj vlastně jen přijali v konečné fázi a užívali ovoce cizího vítězství. To souvisí se strukturou naší společnosti na sklonku století. České měšťáctví i v dobách svého rozkvětu mělo poněkud jiné zbarvení, než v západních zemích z důvodů, jež těsně souvisí s politickou historií národa, jež neměl příležitosti vytvořit si opravdovou, mocnou a pevnou vrstvu měšťanskou. To, co vznikalo v české společnosti okolo poloviny minulého století a co bylo nazýváno měšťanstvem, je ve skutečnosti již samo vrstvou do jisté míry revoluční, probíjející se v odboji proti někdejšími tradičním rodinám měšťského patriciátu, jež si osvojil od josefinské doby a vlastně již několik desetiletí před tím vnější nátěr německý. Český biedermaier, tato klasická doba rozkvětu měšťanského sebevědomí ve Francii, v Německu i ve většině Rakouska, je u nás dobou, kdy se intenzivně počesťovaly měšťské vrstvy především pod tlakem zdola a za živé součinnosti mladé měšťské inteligence, zasažené již ohlasem liberalismu ne zcela orthodoxního ve smyslu francouzském. Bylo v něm již dosti proudů, souvisících s ovzduším revolucionářství osmačtyřicátníků. I když do skutečných, rodících se vrstev českého měšťanství vnikalo oslabeno zápecnictvím a sociální konservativností, přece jen měšťanstvo již nikdy nenabývalo takové třídní pevnosti a jednotnosti, jakou mělo na západě. Stálý boj v národnostní posici i příliš krátká doba, jež zdaleka nestačila, aby se mohlo utvořit dostatečné množství opravdových rodinných dynastií, zabránily, že této vrstvě chyběla řada znaků, vlastních francouzskému či německému měšťáku, jež hrdě počítal své předky, „za něž se nemusel stydět“. Přičtíme k tomu i to, že většina počesťovaných měšťáckých rodin teprve budovala své bohatství, derouc se kupředu mezi vymírající německé bohatce ze spodní vrstvy drobného obchodnického a řemeslnického skoro proletariátu.

Opravdový měšťák, jak jej známe s pejorativním přízvukem z francouzského románu, s jeho omezeností a hluchoněmým odporem k čerstvému vzduchu se tedy v české společnosti rodí teprve někdy na sklonku let osmdesátých, rodí se, možno říci, ve chvíli, kdy již má zajít pod prudkým útokem posměšku i pod tlakem překotně se vytvářejícího sociálního vrstvení velkého kapitalismu. Náš nový měšťák měl jen skrovné možnosti: buď setrvat v těsném a stále zúžovaném okruhu drobného a středního obchodníka, nebo hledat obživu v závislém, byť i honosném šířícím se stavu úřednickém, nebo konečně prodat se do nové vrstvy kapitalistické. Ta vrstva, i když má snad všechno tupství někdejšího měšťáka v míře ještě stupňované, přece svou podstatou je již něčím docela novým.

Nebudeme však sledovat sociální přerod českého měšťana, zajímá nás nyní spíše jeho metamorfosa psy-

chologická, nastavší pod tlakem útoků mladé generace umělecké, jež cítící na jedné straně vůni prachu, zvířeneho bojem svých francouzských i německých druhů, na druhé straně pak vycitujíc vratkost postavení i smýšlení samého měšťáka, jde proti němu s veselým elánem, jež jí pomáhá často vřavou boje přemáhat tíži organisovaného vyhladovování, jediné, ale účinné zbraně, kterou jí dovedl český měšťák nastavit na svou obranu. Je to v podstatě historie básnické generace kolem „Moderní Revue“ a výtvarníků, sdružených nejprve volně heslem impresionismu a pak pevněji poutem mladého spolku Mánes. Není nijak třeba jejich boj umenšovat. Nebyl lehký a na bojišti zůstalo nemálo mladých lidí, kteří měli to neštěstí, že se narodili se žaludkem, slušná řada utlučených talentů, konečně zakrněvších pod tlakem bídy a bídného místečka, vykupovaného „slušným chováním“. Již tenkrát však se sváděly vítězné potyčky. Měšťák ustupoval krok za krokem pod soustředěným útokem, synové zvolna uznávali, co tatík ještě měl za bláznovství a těsně před válkou se konečně impresionismus stává výrazem vkusu měšťáka. Ovšem v době, kdy již byl mrtvý a kdy jeho první bojovníci byli již překročeni novou generací, jež byla znovu ve stejném opovržení synů někdejších opovrdníků předchozí umělecké generace. Stejně se dařilo básníkům a hudebníkům.

Snad jsme historii někdy příliš zjednodušili, snad byl boj těžší a vítězství hořčí a pochybnější. Nejde nám však tolik o historii, jako o výsledek. A výsledek se dostavil, když ne dříve, tedy hned po válce. Měšťák byl na lopatkách, držel se ve své díře a sotva už se odvážil bruchet své odsudky v hospodě u piva nebo v manželské ložnici. Zbyla mu jediná zbraň, pasivní odmítání nového světového názoru i nového umění. Měšťák přestal chodit do divadla, přestal číst knihy a přestal kupovat obrazy. Nezmohl se však již na to, aby pořádně vypískal podle jeho malého rozoumku špatnou operu nebo zneemožnil výstavu. Ztratil morální mocenské posice a zbyly mu jen peníze, jež se rozhodl nevydávat za to, čemu nerozuměl. (Případ Vocka sem zcela nepatří, ač ovšem pískající galerie byla složena z národních studentů, rodných synů někdejšího velkouzenářského tajného rady; jedna vypískaná opera je však příliš mizivým projevem proti desítkám koncertů, kde měšťák ani nepípl, natož pískl nad Schönbergem a Stravinskými.)

Jako třída je měšťanství u nás v naprostém rozvratu. Během boje pozbylo posledních osobností, jež by byly schopny dále žít z kulturního majetku této třídy — majetku, jež je nepochybnou hodnotou, byť i naprosto minulou. Generace Braunerů, Bráfů, Sladkovských a Riegerů neměla již nástupců. A boj s jiným světovým názorem nelze vést bez názoru vlastního, nelze jej vyhrát ignorantstvím a ignorováním. Zároveň se ztrátou schopnosti vést intelektuálně napadá české měšťanstvo pokračující rozvrat mravní, trestaný v zápětí ztrátou posledních stop prestiže a soudržnosti. Za takových podmínek je měšťák bezradný a třída se drobí ve zlomky, zmateně se zachycující tu i tam. V prudkém útoku nových poznatků a nové doby ztrácí tato třída poslední zbytky své smutné odvahy, se kterou ještě otcové bohorovně prohlašovali každého mladého umělce za blázna a petrolejníka. Měšťák v překotném politickém dění vylekaný se již skoro ani neodvážá volat úřad na nebezpečné mladíky, kteří mu přece podvracejí stále nebezpečněji půdu pod nohama, hlásající sociální re-

voluci a zničení soukromého majetku, jediného, čím se měšťák udržuje při životě.

Karel Teige přichází.

V takové chvíli, kdy boj je přece již dobojován a nepřítel již nemá schopností, aby se bránil protiútokem, kdy vítěz i poražený jsou si stejně vědomi, že nebude nového boje, že měšťák je již zatlačen tak daleko, že je vděčen za to, bude-li mu dovoleno v klidu dožít ve vilách, naplněných originály Kalvodů a Stříbrných, v době, kdy je měšťák tak bezradný, že si počíná říkat, že snad na „těch bláznech“ přece něco je a počíná s obchodním čichem kupovat Špály a Filly, jejichž ceny stoupají již zvolna k několikatisícovým částkám, kdy si přehrává jazové desky a nechává své dcery na konservatořích studovat Debussyho — dokonce Debussyho — přichází pan Karel Teige se svou družinou a tváře se jako torrero, chystá se zapíchnout měšťáka v posledním tažení. Zdá se nám spíše pohodným než hrdinou. Co chce vlastně vybojovat tento mladík s dýmkou? Řekl bychom, kdybychom jej brali vážně, že se pozdě narodil, že je tragickou postavou donquijotské ražby. Spěchá do boje, hledaje hrdinnou smrt, a boj je již u konce, když dorazí na bojiště. Hledá nejhustší seč a nalézá místo ní jen zmatené uprchlíky. Nikdo již nepřijímá jeho výzvy, mluví ke hluchým a ke zdeptaným. Doopravdy je však Teige podnikavý mladík, jenž nelituje, že přišel pozdě, raduje se jen, že nepřišel příliš pozdě. Ještě jsou na bojišti mrtvolky, jež ovšem zapáchli jiní, kteří za své vítězství zaplatili cenu krve. Ti bojovníci jsou již trochu stranou a nikdo nepřekáží panu Karlovi Teigemu a jeho družince, aby s mečem obnaženým a pro efekt potřísněným — ale věru, není to krev, jež jej zdobí — položil svou botu na hřbet poraženého nepřítele. Jaký vítězný zpěv notuje družinka!

A přece, vše se mu daří. Dobil si jisté slávy a nikdo jej nezakřikl, když si osvojil pocty, jež mu nepatří. Odpor se proti němu ozval nejprve se strany, jíž, díky zmatené situaci poválečné, nikdo nedbá, protože vychází od těch, kteří jsou trochu krátkozrace zahrnutí mezi reakcionáře. Naopak, jen to pomohlo Teigemu k větší slávě, protože měl aspoň malinkou šarvátku, již dovedl znamenitě obchodně využít, přílepitv ohromnou náplast na droboučké škrábnutí. Je teď hrdina, jenž ukazuje rány, utrpěné v boji. Teprve nyní, kdy již nebylo možno se nesmát jeho dobyvatelství, se přichází po prvé s odkrytím pravé podoby a pravých zásluh pana revolučního surrealisty. Trochu pozdě, ale přece ne příliš pozdě, aby Karel Teige neměl kdy ucítit osten hanby. A ještě neodešel s jeviště — ne, on neodejde ještě tak brzy, již je vystřídáván novými druhy, odlišným směrem, jímž se staví do bojovné pósy, stejnými však svou metodou i svým předstíraným hrdinstvím. Revolucionářští materialisté jsou zesměšněni potomkem v kůži pana Karla Teigeho, nadchází krátká konjunktura spiritualismu, spiritualismu pohodlného a poněkud koketního. Metoda je stejná, efekt také, jen cíl je jiný a oč nabubřejší, o to také mlhavější.

Špatné časy pro katolíky.

I zde je nutná krátká historická odbočka, abychom porozuměli ději a ocenili zásluhy. Česká společnost od posledních desetiletí minulého století, či snad již

o něco dříve, se utváří pod vlivem, jež zahrnujeme jménem tendencí pokrokových a tam, kde překračují meze filosofické argumentace a stávají se agitačním prostředkem i pokrokařských. Nechci se pokoušet o stručné dějiny českého pokrokového hnutí v rámci tohoto článku, stačí, zmíníme-li se stručně o ovzduší, jež bylo vytvořeno v letech poválečných. Díky austrokatolictví, díky úrovni předválečného katolictví a v přední řadě ovšem díky rozkvětu pokrokových tendencí bylo katolictví a rakušanství stejně zneváženo a každý, kdo se hlásil k církvi byl bez dalšího vyptávání oceněn jako Rakušák. Jak řečeno, mnoho zásluhy o tento stav měli u nás katolíci sami. Těch několik osobností, přecházejících mezi katolíky nad průměr, se obyčejnému pozorovateli ztrácelo uprostřed zástupu kompromitovaných a neschopných představitelů politického katolictví. V politice si nedovedli katolíci dobyt téměř nikde slušné posice a ve věcech kulturních se na katolíky plilo docela otevřeně. Proč by také ne, vždyť co mohli naši katolíci před válkou postavit rovnocenného ostatním duchovním složkám národa? Modernisté kolem Dostála-Lutinova na to sotva stačili a i ti měli obtíže s vrchností, takže se jim mohlo namítnout, že ani to málo, co oni chtějí, nemá naděje na úspěch.

Druhá a neméně důležitá pohroma katolictví před válkou byla v pokrokové agitaci. Řeklo se a říkalo se stále do omrzení nejen pryč od Říma, ale také: Opravdový Čech nemůže být katolíkem a naopak, navazovalo se výlučně na reformační tradice, jež se naprosto ztotožňovaly s češtvím a ostatní složky české tradice se vědomě i nevědomě umenšovaly a znehodnocovaly. Konečně to vše se tak vžilo, že si nikdo již nedovedl představit, že by toto poznání mohlo být kusé a ve svých konečných závěrech nesprávné. Nakonec tomu věřili i sami katolíci a bezmála se stydlivě omlouvali, že jsou potomky a spoluvyznavači bělohorských uchvatitelů. Druhá, hlavní chyba katolíků ovšem byla v tom, že neměli rovnocenných osobností, jež by dovedly hodnotnou vědeckou práci vyvrátit výtky, vrhané do jejich tábora. Dokud stál katolický rakouský stát, dělali naši katolíci to nejhorší, co si mohli vymyslet: kryli se autoritou a státní mocí, udávali a dávali zavírat všude tam, kde mohli využít opory okresního hejtmana. Z toho ovšem katolictví sklízelo jen posměch a nenávisť. Ve chvíli, kdy padla opora státní moci, zůstali katolíci v první chvíli naprosto bezradní a nakonec nedovedli ničeho jiného, než se uzavřít do jakéhosi ghetta. Jedna jejich část, sdružená v politické organizaci dovedla tu na chvíli vylézt ze své ulity, jak to však dopadlo a namnoze dopadá, víme. Dokud v čele politického hnutí byla silná osobnost arcibiskupa Kordače, vykonalo se dosti mnoho v dobách pro katolíky nejtěžších, v době, kdy se v revolučním nadšení zavíraly kostely, vyhazovaly kříže a hrozilo se církví nejkrutějšími represáliemi. Ty doby minuly velmi záhy. Kordač odchází z revolučního Národního Shromáždění do arcibiskupského paláce a ti, kdo přišli po něm na vůdčí místa katolického politického hnutí již zdaleka nedosahují formátu jeho osobnosti. Je tu ještě několik obratných, víc chytráckých než chytrých, ale při tom aspoň poctivých lidí, ale k moci ve straně se tu již tlačí změť lidí a lidiček, jež nakonec vtlačují stranu do tahanic a rvaček, jejichž jediným cílem je tu a tam urvat nějaký ten kousek moci a výnosu v mladém státě.

Dodnes se situace nezměnila a lidová strana si žádá svého historika, schopného vyličít její smutné děje.

Ghetto a okolo něho.

Jaká byla situace katolíků v prvních letech po převratu ve věcech kulturních? Nebyla-li horší než in politicis, nebyla jistě ani o trochu lepší. Vyjadřuje ji stručné heslo: *catolica non leguntur*. Nečtlo se, protože opravdu nestálo za to číst. Či jste snad chtěli číst předky Vlast Javořických a Hanušů Theinů. Tolik nemohli od národa žádat ani katolíci. Item ve věcech umění výtvarného. Umění oficiální, uznané kněžskými i moralistickými rozhodčími za „u víře nezávadné“ bylo — a namnoze ještě je — tak bědně špatné, že nebylo možno za ně bojovat. Zbývalo umění, jež sice postrádalo oficiálnosti, jehož tvůrci se však hlásili mezi katolíky nebo byli mezi ně včítáni. Ohraničujeme je jmény Bílek, Březina, Deml, Zdenka Braunerová, s postavením poněkud zvláštním i V. H. Brunner. Jejich kořeny, s výjimkou Zdenky Braunerové a také Brunnera vystopujeme v blízkosti „Moderní Revue“. Tam nacházíme také po prvé v nové době zájem o církev a vůbec theistické náboženství, zájem protichůdný a často záměrně protichůdný tendencím současné a převládající ideologie. S výjimkou vyjmenovaných a snad ještě Miloše Martena však zájem zůstává povrchní a kuriosní, nejde o věc, jde o její povrch, hledá se tu mdlá vůně a hieratické gesto. Z této půdy tedy vyrůstá první vrstva spiritualismu, jež si dovede získat obecnější ohlas. Zní dosti kacířsky v dnešní chvíli, že tato jména, jimž přec se dostalo cti a poct — míníme trojici Březina, Bílek, Deml — v nás nevzbuzují toho souhlasu a té důvěry, na jakou by se měla snad práva nadíti. Čímž nemá býti umenšován jejich obecný význam. Jsme dnes, či měli bychom již býti, jinde a dále. Zbývá zjev, stojící vždy, i dnes velmi stranou všeho ruchu. Míníme Josefa Floriána s jeho knížkami a s dalekým působením jeho osobnosti. Po všem a nedbajíce všeho, co zlého a podivného se kolem něho kdy strhlo, můžeme říci o něm jedině: Ač sám zůstává stranou, celkem neznámý, nenáviděný a obávaný, je jaksi mírou pro všechno kulturní a vpravdě hodnotné, co se děje v našem katolictví. Není osobnosti a není podnětu v katolickém životě — máme na mysli ovšem život svobodný a doopravdy kulturní, tedy rozhodně ne stranicko-politický, jak bychom to řekli nejméně neobratně? — jenž by neprošel Starou Říší, o němž by nebylo zmínky v arších. Leckdy se ovšem Florián mýlil v lidích, naletěl, jak se říká, ale vždy ještě po zklamání velmi brzy následoval výbuch odsudku. Nechceme rozhodovat o jasnovidnosti Floriánově, pokud se zabýval i jinými veřejnými věcmi, ale o věcech katolických se nemýlil nikdy, nebo jen velice zřídka. A vše, co je snad dobré v současné tvorbě mladých i nemladých katolíků, prošlo Starou Říší či ze Staré Říše přímo vyšlo.

Odtud také vzešlo Kuncířovo nakladatelství. Dnes Kuncíř zápasí s nejtěžšími obtížemi, je kus po kuse trhán mezi samozvané dědice, Melantrich, Staškův Vyšehrad a kdo ještě přijde. Kuncíř byl po válce první, kdo zvrátil zásadu *catolica non leguntur*. Jeho knížky se četly. Dnes se nečtou, protože se knížky už skoro vůbec nečtou. Tak vypadaly věci katolické před několika málo lety. Stará Říše, Kuncíř a kolem pár rozptýlených lidí, navštěvujících se navzájem, tu a onde se potírajících, s jistou nadějí — tak bědně rozplynula

— v Jaroslava Durycha, s láskou ke knížkám, s probuzeným zájmem o barok a s podporou několika zbožných řeholníků. A také s řadou zbrklých pokusů, s několika potrháky, tíhnoucími k fašistům. To je dnes naprostá minulost. Zůstala Stará Říše s Floriánem den ode dne zatrpklejším, Kuncíř, zápolící o nejprostší životní podmínky a kolem pár rozptýlených lidí, navštěvujících se a už se ani nepotírajících. Dobrá polovina zbožných řeholníků zle zklamala. Umřela slečna Braunerová a i pár jiných lidí odešlo a nikdo nepřibyl. Či vlastně přibyl, ale kdyby raději byli nepřibyl.

Jak se zrodil Kvart.

Před několika lety se vynořil v knihkupeckých skříních nový časopis. Jmenoval se *Kvart*, vycházel podle jména každého čtvrt roku, ve skutečnosti tehdy, když se sešly příspěvky a našla ochotná duše, jež poskytl peníze nebo úvér. K vnější úpravě si jeho původci vypůjčili myšlenku Floriánovu, skládající jej z drobných aršíků a půlaršíků, z nichž na každém byl jeden článek nebo několik básniček. To vše volně chlípělo z přebalu, rozsypávalo se a ztrácelo, protože sotva se někdo našel, kdo by si skládal z těchto lístků knihovnu, jako skládali a skládají jiní knihy z archů Floriánových Kursů. Ale na tom konečně málo sejde, jak kdo něco vydává, hlavní je, co vydává. A skupina kolem *Kvartu* v čele s architektem Obrtem vydávala čile a čile lovila, kde se ulovit dalo.

Jak došlo ke vzniku *Kvartu*? Promluvili jsme již o situaci kulturního katolictví po převratu u nás. Nebyla utěšená, ale ne zase tak neutěšená, aby se nemohla zalíbit několika podnikavým mladíkům. Nebylo to pro ně tak docela beznadějně. Viděli, že mezi tak zvanou levou avantgardou se již sotva budou moci uchytit, tam vládl Teige se svou skupinkou docela diktátorsky. Kromě toho komunism i tak po intelektuálsku zředený, jaký se tu pěstoval, jim byl velmi nepřijatelný. Tito mládenci byli naprosto nesociální a chceme-li sledovat jejich filiaci, dojdeme vlastně až k někdejší „Moderní Revui“. Jsou jejichmi rodnými, ale velmi pozdními syny. Jsou vyslovení artisté, trochu umdlení a za každou cenu výluční. Při tom hladovějí po úspěchu a nade vše po originalitě. A nejsou ochotni obojí platit příliš drah. Či vlastně ne neochotni, ale neschopni, nemají čím. Z takového stavu je jen jedině východisko: přidržet se někde nějaké příhodné ideje, jež sice ještě neprorazila, ale jež jednou prorazit musí. Tak se povezou s sebou a až, dá-li Pán Bůh, jednou idea zvítězí, co snazšího, že jejich souputnictví bude honorováno slávou spolubojovníků. Hlavní věc je, držet v kroku s sebou, dokud se idea probíjí a při tom se neexponovat příliš, aby, dojde-li k ranám nebo k trestům, nebyli navždy znemožněni.

Nebylo ničeho vhodnějšího než katolictví. Ve Francii, po dosti dlouhou dobu i v Německu, v Anglii, ve Skandinávii, v Polsku se rojilo novými jmény katolických básníků, vycházela díla překvapující hodnoty a ruch rostl, takže i v Čechách se projevil jeho ohlas. Zase bychom museli opakovat jména, již jednou vyřčená. Řada překladů současných i starších autorů vycházela, obvykle příklady dobře volenými. Z Francie D'Aureilly, Jammes, Bernanos, Green, z Anglie Chesterton, Belloc i Benson, Undsetová a Heidenstam (protestant, ale jeho *Pout sv. Brigity*, vydaná u nás dvakrát, je kniha katolická), Zegadlowicz a řada Němců.

Poslední rána do vody vyplašila číhající čekatele úspěchu, když se dal do vydávání překladů katolických básníků Melantrich. Úvaha docela prostá: to už na tom něco musí být, když první kapitalistické nakladatelství Československa cpe svoje peníze do katolických básníků, tady nelze ztratit ani čest, ani život. A dokonce i obchod tu snad lze udělat.

Sami ze sebe lidé kolem K v a r t u tvořit nedovedli. S výjimkou dvou básníků, Seiferta a Halase, občas tu pohostinnu tisknoucích své básně. Zejména Seifertova cesta je hlubokým vnitřním dramatem a neradi bychom se jí dotýkali v této souvislosti. Jak tedy za úspěchem? Je na to u nás už recept desetkrát použitý a vždy úspěšný. Začne se objevovat. V cizině ovšem. K tomu stačí znalost franštiny, angličtina je dobrá a němčina opovrhovanou pomocí z nouze. Více nepotřebujete. Univerzitní knihovna, městská knihovna a několik dobrých lidí má v Praze slušný arsenál francouzských i jiných literárních revuí. Je třeba si je umět najít a vypůjčit. Tam se najde první upozornění, inseráty různých Inédit a podobné, najdou se jména nakladatelů, tu a tam nějaká francouzská anthologie a arsenál je připraven. Veliké služby konala Plonova, tuším, revue R o s e a u d' O r, kde jste vždy něco našli, pokud vycházela. Pomůže i Florián, jenž je profesionálním, ale trochu vážnějším hledačem v nezapadlejších pramenech. Tak dostaneme program, nad nímž se srdce směje, jaké jsou v něm poklady. Nic nevdává, že jsou v něm novinky pět i deset let staré, máme to štěstí, že u nás o tom nikdo obyčejně neví. Pak už stačí jen překládat a vznikají tlusté svazky K v a r t u, jedna radost. Je tu ovšem jedna nevýhoda: většina nejlepších věcí se už přece nějakou cestou k nám dostala. Jsou to věci obyčejně trochu dražší a nakoupili je jiní. Tak se tedy paběrkuje a tady platí zásada: oč menší objev, o to musí být exotičtější. Když není exotický dost, trochu se naporfumuje. Dále ukážeme na jednom případě, jak se to dělá. Celek se upeče v některé mondéní kavárně. Dlouho to bývala mile zaplivaná Národní kavárna, kde se teď mládenci scházejí, opravdu nevím. K překladům se přidá trochu věcí původních, díla členů skupinky z kamarádství.

V červnu vyšel druhý letošní svazek K v a r t u. Přirozeně ve dvojím vydání, obyčejné na laciném offsetovém papíře za 20 Kč — slušná cena — a luxusní na jakémsi pochybném ručním papíře, vějička na bibliofily, za 80 Kč. Není možno provést úplný rozbor tohoto svazku, na každém kroku tu potkáme věci, jež by zasloužily pozornosti, nezbyvá tedy, než se spokojit několika nejnápadnějšími příklady. Ze 34 článků je deset původních, kdežto 24 jsou přeložené. Vůdce K v a r t u Obrtel zde otiskuje dlouhý článek o Renesanci, jenž je vyznáním o účelnosti umění. Je to do jisté míry programový článek a citujeme odstavec, jenž uzavírá studii obecnými pravdami:

Shrnujeme: Umění výtvarná slouží pojmu absolutní krásy. Prostředky vyjadřovacími jsou svěbytná plocha, tvar, objem a barva ve světle. Jejich hmotná konstrukce děje se podle vědeckých zákonů, předcházející pak konstrukce nehmotná podle intuitivního nazírání, do kteréhož člověk, vytvořené dílo vnímající, je zpětně navrací a tím zbavuje je hmotnosti, dochází poznání.

Pro život jest umění potřebné právě tak, jako myšlení a chléb.

Jaké to umění, je vidět z dalších několika citátů. Václav Navrátil otiskuje kvasi vědeckou studii o snu,

namířenou zřetelně proti freudismu s kuriosním názvem Happy end ve snu. Zde ukázka:

Víme, že přijde den, kdy zpěvy, které budeme potkávat, zešlší. Kdy staří i děti budou křičeti nesrozumitelné melodie a nesrozumitelná slova. Každý tón se promění ve zvuk a každý zvuk se promění v tón. Simultánní hrana všech městských hodin nás bude nabádati ke zvýšené opatrnosti, a ke zbystrěné pozornosti. Každý okamžik bude nutno čekat něco nevěděního. Také tělo, jako fysis, má svoji paměť. Jeho neklid znamená zlověstné tušení do budoucnosti. Jest tu náhlý neklid letního dne, kdy davu lidí čekají s úlekem na dešť a bouři. Budeme zmateni a uděšení výkřiky světa.

Jest nutno se ohraditi proti tomu, považuje-li někdo snění za lyrické asylum, za útěk z tohoto světa, za projev konstituční slabosti. Snění, pokud nabývá pravého filosofického významu, není chorobou a slabostí, nýbrž zdravím a silou. Není odděleno od života, nýbrž jest způsobem života. Jest to významná práce, kterou mohou podniknouti jen ti, kteří mají smysl pro moderní askesi, se sněním souvisící.

Nejotrásavější převraty světa obstarávali vždy ti, kteří se vyznali ve snění. Neboť čin jest důsledek nekompromisního snění.

Snění je půlnoc myšlenek. Lidé „dávající pozor na sny“ jsou zdaněni za tuto náklonnost, již jim nikdo nemůže odpuštění.

Neboť ze snění roste moudrost.

Karel Schulz zde má povídku o zrcadlech, změt reportáže a hrobní romantiky, všednosti, neobratné stylistiky a morbidní posy, jejíž halucinace ob řádek falešně skřípou.

A v některých dnech, když silná úzkost a intenzita bolesti mne rozboďovaly jako morfiové injekce, stávalo se, že jsem viděl v zrcadle obrazy tak podivné a neuvěřitelné, že se zdráhám je vůbec popisovat. Je známo, že existuje jistý druh nervové choroby, pod jejímž tlakem jsou někteří lidé nutkáni se vrhnouti do vodní hladiny, jakmile ji uvidí, třebaš ještě před několika minutami byli plni chuti k životu a vůbec na smrt nepomyslili. Říká se o nich, že je voda přitahuje, a oni opravdu před jejím vábivým šepotem jsou naprosto bezmocni. Nuže, ač jsem zcela zdrav, přesně tak na mne působilo velké zrcadlo v mém pokoji. Stával jsem před ním dlouho a dlouho, vždy přitážen silným kouzlem, jemuž jsem se marně vzpíral, a jestliže jsem nemohl utonout jako ti, o nichž jsem právě psal, bylo zde tedy ještě něco horšího: můj duch se v ně potápěl, ukládal můj obraz do něho jako do rakve a není divu, že jsem se domníval, že šílenství propukne každou hodinu.

V těch dnech se stávalo, že po dlouhém a intenzivním dívání se do skleněné hlubiny, jsem viděl tam náhle obrysy postav věcí, přibližujících se stále jasněji. Tu objevila se ona drahá mrtvá, v modrých šatech tak dobře mi známých, v letním kloboučku, usmívajíc se jako tenkrát. Tu jsem tam uviděl krajinu přesně orámovanou jako diapositiv, kde jsem se procházel, čekaje na své rodiče, s nimiž půjdu na výlet. Přítel, který byl v jiných zemích a jehož dopis jsem očekával, hovořil ke mně ze zrcadla jako živý a nejen to, také jsem viděl všední a banální příběhy z novin, sochy zemřelých umělců, viděné v mládí v jakési Galerii a ještě nějaké vzpomínky. Scházela již jen ruka, která by psala po skle, abych se zalkl hrůzou.

Můžete mi namítnout, že by pak bylo lépe vůbec se nedívat. Ale tato námítka je směšná. Neboť já, když se to stupňovalo tak, že jsem nemohl kolem skleněné plochy ani projít bez děsu, že přijdu o rozum, nejen že jsem se tam již nedíval, ale zastíral jsem zrcadlo, jakmile se setmělo v mém pokoji. Nuže, bylo to ještě horší. Neboť jsem věděl, že ti lidé a věci tam jsou, i když se nedívám.

Ohlédněme se po překladech. Dvěma články je zde zastoupen Domenico Giuliotti, na němž nade vše jasně vidíme, jakého druhu je objevitelská činnost K v a r t u. Italský autor druhého či třetího řádu, z něhož nezachytíte ničeho kromě horečného kataraktu silných slov. Citujeme stať, nadepsanou Noviny:

dopisy

Hlas občana ke sporu mezi vládou a parlamentem

Vážený pane redaktore!

Dovolu mi, abych jako prostý občan, který sleduje se ži-
vým zájmem denní události politické, přičinil několik pozná-
mek k článku, uveřejněnému ve Vašem listě p. Josefem Mac-
kem, nadepsanému: „Poslanec odpovídá ministerskému předsede-
dovi“, v jehož posledním odstavci p. Macek praví: „U nás —
v té demokratické mystice, v níž jsme vychováni a udržováni
— žije představa o nezávislosti parlamentu na vládě, o svrcho-
vanosti parlamentu nad vládou a podobné bájesloví.
Z toho se vyvozuje, že „kdyby parlament chtěl“, že by mohl
dělat zákony, jaké by chtěli poslanci (čili jejich voliči —
to se také všechno ztotožňuje). To je prostě nesmysl.“
— Tak tedy zdvořile děkujeme za tento „nesmysl“, v jehož
pocitovou víru nás prosté občany utvrzuje naše ústava, a to ze-
jména § 1, 6, 41, 52 a 85, který po mém rozumu jediné poslan-
cům udílí moc zákonodárnou a tedy i povinnost podávati ná-
vrhy zákonů, nikoliv vládě, jak si neoprávněně z pouhého po-
hodlí páni poslanci zvykli činiti, přenášejíce tuto svou povin-
nost na vládu obvyklým usnesením podle starorakouského
zvyku blahé paměti: vláda se vyzývá atd. Ono jest totiž po-
hodlnější někoho jiného vyzývati, aby dělal, a sám míti ruce
v kapsách. Kdyby velká většina poslanců a senátorů byla ko-
pala poctivě voliči jim svěřenou moc zákonodárnou a vládě a
vysoké byrokracii byla ponechala po smyslu naší ústavy a
podle zásad pravé demokracie jen přesné provádění usnese-
ných zákonů, nemuselo být u nás i jinde dnes tolik odpůrců
této vládní soustavy a nebylo by ve státě dvou vůlí ani dvo-
jího vedení, ale chyba spočívá v tom, že valná část poslanců
a senátorů své poslání spatřuje z větší části v pouhém puco-
vání klik a vykonávání intervencí pro osobní zájmy svých vo-
ličů a stran, aby se zachovali klikám župních a ústř. výk. vý-
borů, zapomínajíce při tom na své odpovědné a vysoké pos-
lání, obsažené v první větě § 1 úst. listiny: „Lid je jediný
zdroj veškeré státní moci v republice československé.“

Další pak chyba spočívá v tom, že celá řada lidí neschop-
ných i nehodných, ba i nevzdělaných, se přímo cpe do funkcí
poslaneckých, a jsouce pak členy Nár. shromáždění, dovedou
brát jen plat, ale jinak nehnou ani prstem, neřku-li, aby záko-
ny studovali a navrhovali. Ovšem vinu na tom nesou nejen oni
sami, ale hlavně a především ony kliky křiklounů župních a
ústř. výk. výborů, a posléze i lid sám, a často i lidé vzdělaní
a čestní, kteří pro své pohodlí nebo domyšlivou povýšenost
neodpovědně opouštějí svá místa na těch místech, kde se po-
slanecké mandáty tvoří, v těch drobných místních, okresních
a župních výborech politických stran.

Jsem přesvědčen, že by parlament mohl vykonávati větší
moc a setřítí se sebe vinu na úpadku demokracie, kdyby do-
vedl své členy přinutiti k větší iniciativní dělnosti zákonodár-
né i kontrolní a ze svých řad vymýtiti tluchuby, prospěcháře
a lenochy a nevzdělance.

V hluboké úctě Vám oddaný

R. Koliš.

V Chlumci n. C., dne 16. VII. 1934.

Je to mor, nádržka moru a nositel moru.
Je to veřejné mínění, plivátko veřejného mínění a vý-
robna veřejného mínění.

Je to zároveň obecná škola i universita nestoudnosti.

Je to ústředí, v němž se setkávají: vzdělanec, který do-
spěl až na vrchol páté třídy obecné školy, a do něhož padá
shnilý plod university, aby se proměnil v břečku.

Všechny plísňe, prašiviny, jedy, chrchle, cáry, odpadky,
výměšky a pěna žravého současného babylonu shromažďují
se v novinách. Pradlena, která při sociálním převratu vy-
plavala nahoru a stala se kinoherečkou, imponuje impotent-
nímu básníkovi nebo kapounímu kritikovi, který vykadí do
novin reklamní článek, který ji donese konečně od necek
ke slávě.

Noviny jsou vřed, který má mladé. Hlavní otravná za-
uzlina se šíří, zvětšuje a dělí v nespočetné neštovičky. Jeho
přirozenost je taková, že se šíří, zachvacuje každé zdravé
vlákno organismu.

Co na K v a r t u odstrašuje především, tak jako na
Teigeově surrealismu a na všech podobných zjevech,
je apriorní nevážnost k životu i k vlastní tvorbě a
k vlastnímu názoru. K v a r t chce býti hlasatelem a bo-
jovníkem katolického spiritualismu. Je považován za
katolický a slovem se proti tomu neohrazuje. Jak si to
katolictví představuje pohodlné a koketní. V čísle, z ně-
hož citujeme, má otisčeny čtyři články. Uvádíme po-
řadě: Buddha, O ž i v o t o s p r á v ě. Titulován Gotamo
Buddha — přirozeně, vypadá to tak učeně. Dále pan-
theistický Mythus kmene Chabi. Hned za ním článek
M y s t i c k á c e s t a. Podepsán Juan de la Cruz. Také
to vypadá učeně, až nebezpečně. Mohlo by se stát, že by
nadšený čtenář mohl požádat redakci K v a r t u o adre-
su tohoto Juana, chtěje mu poslat děkovný telegram.
Je to ovšem barokní sv. Jan z Kříže. Svátý? jak primi-
tivní pro katolického redaktora K v a r t u. Svátý je
přece na oltáři, v záři svíček a ve vůni kadidla. Ale aby
snad psal filosofický traktát, to je... právě Juan de la
Cruz. Pak je tu ještě Lao Tse. Defilé všech náboženství,
docela po chuti a po vzoru podkrkonošských spiritistů.

Chcete charakteristiku K v a r t u a lidí kolem něho?
Otiskl si ji sám, hned v čele, v překladu z Giuliottiho.
Jmenuje se Pouhý básník a zde z ní závěr:

Avšak básníci jsou vzácní.

Za to však pouhých básníků, lépe řečeno padělků, kteří
se vydávají za démanty, jest k zoufání bezpočetně.

Někteří se podobají hlemýždům, kteří chtějí vypadati
jako kariatidy; jiní jako hermafroditi, kteří vystavují na
odiv coram populo svou pohlavní obouznačnost; jiní se
tváří jako zločinci, jako blbci, jako paňácové, jako senti-
mentální, jako ženy; tento používá svého mozku, aby špinil
kolegu; onen dělá ze sebe anarchistu a jest zatím ovce; a
všichni tito nešťastníci, všichni tito pouzí básníci
(protože ztratili víru a nemohou cítiti morálního zápachu,
který z nich vychází) jsou tak malicherní a zbabělí ze
strachu před smrtí, která by pro ně neměla býti ničím.

Jinak by se zabili.

Zatím pomalu ošklivě zahrňávají ve verších. A hnilobu
přenášejí i na čtenáře, nehniže-li ovšem už sám.

Půjčovna knih » MÍR « Praha II., Vladislavova 2

Palác Báňské a hutní

Nejnovější česká literatura, jakož i německá, anglická a francouzská

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Roč. 4. Číslo

30

Josef Hora:

OVIDIUS*

Obraze noci nejsmutnější tě,
v níž loučil jsem se s Římem!
Těch krásných žen, z nichž žádná
nevíte,
že ohně jen jste dýmem!

Že sám jsem plamen, ne však
žhavý dým,
jenž stoupal z vašich vlasů,
byl korunou nad těžkým čelem mým
a rytmem mého času.

Obraze noci nejsmutnější všech,
kdy loď už na mě čeká,
já byl, ó město, píseň ve tvých
zdech,
já byl tvých mostů řeka —

ale kam plout má řeka bez mostů,
jež stínu podobá se
a básníku, jenž propadl na dno snů,
svou duši prodáv kráse.

*) Ze sbírky „Dvě minuty ticha“
jež vyšla již ve II. vydání.

POZNÁMKY

POVÍDKY „ESKYMÁCKÉHO NÁČELNÍKA“.

Knižka „Ledové povídky“ je čtvrtý (a patrně poslední) svazek, který vytěžili podnikaví žurnalisté Bedřich Golombek a Eduard Valenta z vypravování svérázného arktického cestovatele Jana Welzla (vyšla jako všecky předešlé u Fr. Borového). Oběma novinářům se podařilo opravdu zajímavý lov: přišli na nesmírné množství zajímavé, nezvyklé látky, byť podávané primitivní formou a kuriosní hantýrkou, ale setkali se také — a toho nelze upřít — s podivuhodným darem vypravovatelským. Nebožtíku R. Těsnohlídkovi, jenž měl první odvahu prošťárat se kluky háky „eskymáckého náčelníka“, patří velická zásluha, že Jana Welzla objevil, ale ovšem Golomek a Valenta teprve všestranně toho objevu využili; kdežto Těsnohlídek roztočivý jazyk a zmatený pravopis Welzlův upravoval a dával jeho příběhům literární formu, Golombek s Valentou nechávali Welzla v jeho nečesané rázovitosti, v jeho drsném a přece národním slohu. Nová knižka je souborem neobyčejných nebo aspoň charakteristických příběhů, které zažil Welzl na svém bludném putování severem — a jsou-li nazvány „povídkami“, třeba tomu rozumětí asi tak, že složka dějová je povýšena na přední místo, ne že by historie byly vymyšleny a kombinovány. Právě naopak tyto příběhy ma-

Konec pokrokové strany. Patronem splynutí realistů s československými socialisty byl Klofáč, vždy dbalý toho, aby svou stranu opatřil intelektuálními silami a navazující proto dříve, nyní i později ochotně styky s troskami stran intelektuálních. Slíbil mandáty některým vůdcům realistů a vítal je nyní srdečně. „S koně dolů a mezi lid“ napsal. „Lid čeká na poučení.“ Připomněl ruské heslo oprostění. Také dr. Beneš byl vřelým přímluvčím tohoto spojení. 16. března 1920 schválilo zastupitelstvo československých socialistů programovou dohodu s realisty.

Pro charakter strany československých socialistů nebylo spojení strany s realisty bez významu. Bývali si krutými nepřáteli. Nyní spojení znamenalo, že českoslovenští socialisté definitivně se zříkají svého šovinismu a chtějí jít novými cestami. President Masaryk v osobním styku přesvědčil jejich vůdce, Klofáče a Štříbrného, že v samostatném státě, jehož podstatnou složkou jsou Němci, není možno žádné velké straně pokračovat v tradici nacionální radikálnosti a za všech okolností. Tato přeměna byla dost odvážný experiment pro stranu, která vyrostla prostředky pouličního šovinismu a antisemitismu: poněkud zešedivěla touto novou orientací, ale vydržela při ní, podléhající ovšem tu a tam recidivě, když někdo jiný zdál se míti s nacionálním radikalismem úspěchy.

(Ferd. Peroutka: Budování státu.)

ji barvu a přesvědčivost skutečných událostí, a je hodno podívu, jak se upravovateli podařilo vystihnout osobitý ráz Welzlův. Někde jsou tyto črty až anekdotické — na př. jak mezi Jakuty možno dostatí zdarma potraviny — jindy však mají zabarvení až detektivní — pět pirátů ukradlo zlato zlatokopům a jsou pak chytáni i souzeni domorodým soudcem — a často osvětlují výrazné rysy lidských povah — na př. vztah bílého člověka k eskymáckému děvčeti. Jistě tento Welzl mnoho zažil, co nám Středoevropanům v pokojném závětrí se zdá až pohádkou, ale on své příběhy umí také vypravovat. Ovšem po svém, těžkopádnou a nešlechtěnou řečí, již se nedotkla opravná akce brusičů a sborníkářů a která až s humoristickou jistotou si upravuje skloňování a časování. Ale touto řečí umí vládnout. A tak vznikly povídky, jež zajímají víc než nejmolejší dobrodružné romány; podávají zprávy o neznámém světě a nechávají jim jejich plnou přesvědčivost.

Moravskoslezský deník.

ČESKÝ TISK O SLOVNÍKU VÁŠA-TRÁVNÍČEK.

ÚZNoviny.

Několik dobrých knih. Bude-me tedy pokračovati v referátu o několika dobrých knihách, které bychom mohli s dobrým svědomím doporučit našim čtenářům (odtud také název této stati). Nejprve však, dříve ještě než budeme mluvit o knihách, které by si mohli bez rizika vzít s sebou na dovolenou, zmíníme se o publikaci, která sice

není právě četbou „zábavnou“, ale již by pokud možno každý měl míti jednu provždy doma po ruce. Je to nový Slovník jazyka českého, zpracovaný prof. Pavlem Vášou a dr. Fr. Trávníčkem, který právě počíná vydávat v sešitech nakladatelství Fr. Borového v Praze. Že k tomuto podniku u nás konečně došlo, lze označit za čin velmi záslužný. Není snad ani třeba poukázovat na to, kterak nedostatkem podobného díla trpěla nejen česká literatura přítomnosti, ale i vůbec český jazyk, zvláště v poslední době stále a stále znešvarovaný a znečišťovaný, především vlivem žurnalistiky, která má po této stránce mnoho na svědomí a přece ne vždy přímou vinou. I když víme, co lajdáctví výrazového a neucty k duchu jazyka je v obvyklém způsobu tak zvané žurnalistické práce, přece jen ani ona nemůže za všechno to zpovrchnění a zvlgarisování řeči, které v mnohém způsobila; vždyť ani ona neměla, oč by se — a právě při svém způsobu chvatné práce — mohla opřít v nejistotě, kde by se mohla rychle a spolehlivě poučit o tom, jak psát a jak nepsat. Nuže, nyní bude tomuto stavu učiněn konec a jsme přesvědčeni, že k radosti mnoha a mnoha lidí, čtoucích i písčících. K Slovníku, jehož vyšel zatím první, ukázkový, sešit v ceně Kč 1.50 (ostatní sešity, jichž bude celkem asi 30, a jež obsáhnou asi 60 tisíc hesel, budou prodávány po Kč 3.60), se ještě příležitostně vrátíme, neboť si — znovu zdůrazňujeme — zaslouží největší pozornosti a tím i upozor-

Milý Liono Feuchtwangeře,*)

tvůřivou sílu, hostejnost k osudu, slávu přes všechny hranice jazyků máš, čeho lze jen přát literárnímu příteli. Skončí nyní ve štěstí své hlavní dílo, jež volá Řím a svět antického židovstva do plnokrevného takřka života se spravedlností tak velkolepou! Že jsi se stal bojovníkem proti národním škůdcům vládnoucím dnes v naší zemi, je vlastně životopisnou odbočkou. Neboť jestliže bychom chtěli převéstí smysl Tvého životního díla na nejstručnější formul, musela by zníti: přednost rozjímání a moudrosti před činem. To však nevdá, abys nevyžýval k činu, aby se's neosvědčil co nejmůžněji. Tvoji „Oppermannovi“ přecháží dobře sílu tam dole. A ješto bude jejich „křetí říše“ trvati podle proroctví jejich nechchtřejšího věštce asi dvacet tisíc let, plyne už z toho docela pěkná nesmrtelnost.

Tvůj Bruno Frank.

*) Dopis Bruno Franka Liono Feuchtwangerovi k padesátce.

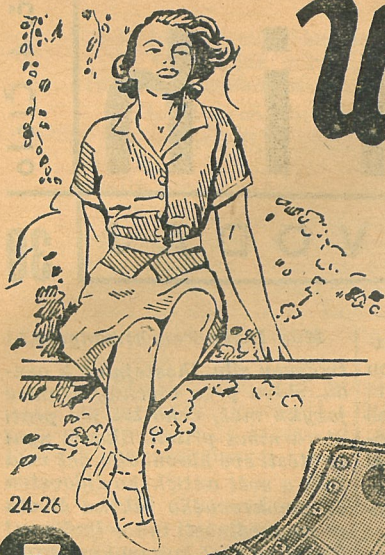
ňování. Jak to ostatně pěkně vyjádřil Masaryk v rozboru s Karlem Čapkem: „Takový dobrý slovník bude větší služba národu, než mnoho tak zvaných vlasteneckých hesel...“

Z KARLOVARSKÉ KRONIKY (reportáž ze světových lázní) — 20 let od začátku světové války (s neznámými dokumentárními snímky) — Po stopách indiánského umění — a mnoho jiného v právě vyšlém čísle SVĚTOZORA.

PRODEJNÍ ÚSPĚCH LYRICKÉ SBÍRKY. První vydání Horovy básnické sbírky „Dvě minuty ticha“, počtené cenou první Májové literární soutěže, bylo minulý týden rozebráno.

MOSKEVNÉ SLAVNOSTNÍ DIVADELNÍ HRY od 1. do 10. září 1934. Podrobné prospekty a cestovní podmínky zdarma: Zastoupení INTOURISTU, cestovní kancelář TRAVEMA, Praha II., Jungmannova 38, telefon 244-06, 399-62.

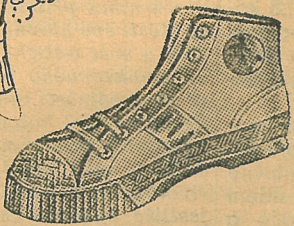
NÁVŠTĚVA SLOVENSKÝCH STŘEDOŠKOLÁKŮ V PRAZE. Ve dnech Olympiády hostil Studentský časopis péči nakl. Fr. Borového a Klubu přátel střední školy pět slovenských středoškolačů a středoškolaček. Šestidenní pobyt v Praze a zájezd na Karlův Týn

Užijte léta

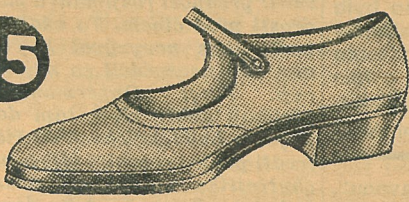
ve vzdušné a pohodlné obuvi!

24-26
7

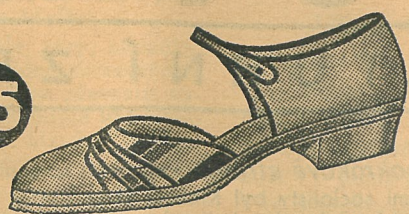
„TRAMPKY“ praktická a trvanlivá letní obuv. Čís. 27-34 Kč 9.-, 35-38 Kč 12.-, 39-46 Kč 15.-

15

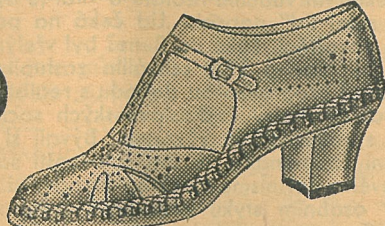
Drapové plátěné střevičky s gum. podpatkem.

15

Bílé plátěnky kombinované barevným basketem. Gumová podešev a podpatek. —

19

Lehoučké opánky přírodní hnědé barvy. —

25

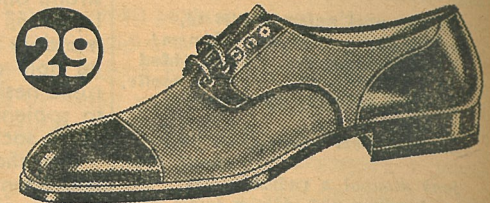
Lehké a vzdušné plátěné střevičky zdobené barevným basketem. —

19

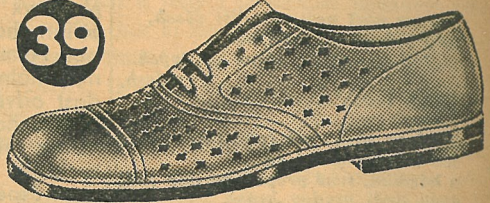
Lehké a vzdušné plátěné polobotky šedé barvy. —

29

Šedé plátěné polobotky kombinované lakem.

39

Hnědé nebo šedé sandály s ohebnou chromovou podešví a nízkým gum. podpatkem.

„STAR“ - bavlněné vzorkované ponožky v módních barvách Kč 3.—

„PRAKTIK“ - přízové hladké ponožky ve všech módních barvách Kč 4.—

„LIDO“ jemné dámské ponožky z bavlny ve všech barvách Kč 2.—

„TENIS“ krásné bílé nebo barevné florové ponožky s límečkem Kč 4.—

Bata

„IDEAL“ - jemné dámské punčochy z matného hedvábí Kč 9.—

„FAVORIT“ praktické polopončochy z hedvábí s veíkaným podvazkem Kč 9.—

byl vyplněn návštěvami památek, kulturních středisek, divadla a stadionu. O doprovod a výklad bylo dobře postaráno. Zvláště dr. Wolf, muzejní bibliotekář, získal mladistvé návštěvníky výkladem a ukázkami

unikátů a tisků, majících vztah k Slovensku, a vřelým doporučením, aby nezapomínali na archiv v Turčanském sv. Martině, protože i zdánlivě nevýznamný dokument je důležitý pro kulturní historii národa. Četnými

srdečnými dopisy slovenští studenti dali najevo, že ocenili přátelské přijetí a pochopili, jak lehce lze odstranit nežádoucí přehradu mezi oběma československými větvemi. S t u d e n t s k ý č a s o p i s, jenž po prázd-

ninách zahájí XIV. ročník, koná svou drobnou práci dobře a zaslouží si pozornosti širší veřejnosti. Šest studujících střední školy ze země České a Moravskoslezské bylo posláno na šestidenní cestu po Slovensku.

FEUILLETON — REPORTÁŽNÍ ROMÁN O STAVISKÉM.

Eduard Bass: „Divoký život Alexandra Staviského“. Vydalo nakl. Fr. Borového, Praha 1934.

Je to na polovic hbitá reportáž na polovic románová biografie. Staviský je truchlivý hrdina dnešní doby. Velký dobrodruh a zločinec. Jeho osud je sonda, jíž lze měřit chorobu politického dneška. I Bass je si vědom, že píše chorobopis své doby. To je na jeho biografii nejlepší. Nepíše pro sensaci, nedává svým čtenářům prožívat radost nad velkým podvodníkem a zločincem, nad jeho neuvěřitelnými podniky, nad úžasnou obratností, s níž dovede osnovat své podvody a unikati nástrahám a překvapením. . . Bass je sice břitký a odvážný žurnalista, jenž ví, že nesmí nikdy nudit, nicméně píše historii osudu Alexandra Staviského jako chorobopis finančního a politického podzemí, velké demokracie a tedy jako

diagnosu a výstrahu. Neboť dobrá reportáž předpokládá sice pohyb dějů, napínavost líčení, smysl pro realitu a vývoj společenosti, jakož i bystrost charakterisací, ale neméně předpokládá přesvědčení, tedy duchovní stanovisko, jež dá všem těm líčením směr a jistotu. Bass spojuje obě tyto složky. Zvládl dobrodružný osud Staviského v jeho celé šíři, předvedl mnoho neznámých faktů a dějů i mnoho podivných souvislostí. Dovedl však fakta hodnotit, tříditi a leckdy dost přesně, jindy jen přibližně vyložit historickou pravdu. Nepíše jen zábavné anekdoty, ale kreslí životní vývoj Staviského, zamýšlí se do základních zdrojů jeho charakteru a kreslí postupně evoluci jeho zločinné dráhy. Neunikne mu nic podstatného. Před našima očima se rýsuje pásmo života geniálního dítěte, jež je od mládí zatíženo, jehož energie je soustavně sváděna na pole zločinné. Vidíme rychlý vzestup jeho obratnosti, zúčastňujeme se prvních bitev jeho mladistvé chtivosti peněz a blahobytu a sledujeme ho bez dechu na cestě, jež vede k nejúžasnějšímu dobrodružství této doby: jak člověk bez nejmenších prostřed-

ků roztočí miliony, rozpoutá hitvu zlata, zkorumpuje svět finanční, politický, umělecký, pronikne do velké společnosti, kterou okouzlí a ovládne, jak vystaví své úžasné dílo na soustavě podvodů a lží, a jak jen nedopatřením je prozrazen a zničen. V tomto líčení pracuje Bass novými fakty — hrne před oči nové a nové události a děje, ukazuje nové a nové zápletky, sleduje celá pásmaparalelních osudů, dává nahlížeti do nejrůznějšího prostředí. Bass se tu osvědčil jako neobyčejný talent vyprávěčský. Ale víc než ten si ceníme toho, že toto úžasné dějství zločinu, korupce a mravní zkázy ukázal v ostrém osvětlení svého demokratického přesvědčení. Neboť na celém světě se v souvislosti se Staviským mluvilo o krizi demokracie, o jejím morálním bankrotu, o jejích rozehnaných základech, jež musí přivoditi její brzký pád. Případ se zveličoval, konstruovala se umělé souvislosti těchto podvodů s celým politickým i finančním světem francouzským, i s nejvyššími kruhy vládními a peněžními. Bass bere demokracii v ochranu. Ukazuje, že Staviského nelze vykládati jako příznak rozehnaných morál-

ních základů demokracie, nýbrž jako důsledek její nedokonalé organizace správní a ochranné. Aféra Staviského byla velkým otřesem Francie; vedla k pádu několika vlád, k únorovým bouřím, při nichž tekla krev, vedla k hromadné psychosé celé Francie, k jakémusi politickému šílenství davů. Ale . . . byly to bouře očištné a ne ničivé bouře, jež znamenají přípravu pádu systému. Není pochyby, že práce Bassova, vzniklá v žurnalistickém spěchu, nechce být víc než románovou reportáží. Stojíme ještě příliš blízko těmto událostem a zjevům, než abychom mohli dohlédnouti k jejich prazdrojům a posledním jejich důsledkům. Leckdy se vám vnučuje přání po určitém prohloubení psychologickém a umocnění ideovým, po sevření obrysů a vyzvednutí bytostných základů. Ale to už by byla práce . . . básníka. Rozhodně neodejde čtenář od Bassova díla bez užitku. Tento pohled do houbovitého podzemí světové politiky a ekonomie je otřásající a úděsný. A autorovo duchovní přesvědčení osvětluje celý případ a vede k morální katharsi.

Fr. Götze v N. O.